

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕТОС

*Тези доповідей та повідомлень учасників
XI конференції школи педагогічної майстерності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Частина 2

Харків
2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕТОС

*Тези доповідей та повідомлень учасників
XI конференції школи педагогічної майстерності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Частина 2

Харків
2017

Освітні технології та педагогічний етос. Частина 2: тези доповідей та повідомлень учасників XI конференції школи педагогічної майстерності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого / за заг. ред. В. В. Комарова. – Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. – 84 с.

Розділ I. ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ

Г. В. Берченко, доц.

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У Європі в кінці XVIII ст. з появою регулярного і доступного поштового зв'язку виникло «кореспондентське навчання». Учні поштою отримували навчальні матеріали, листувалися з педагогами і здавали іспити довірній особі або у вигляді наукової роботи. Радіо і телебачення внесли зміни в дистанційні методи навчання. У 1969 р. у Великій Британії відкрили перший у світі університет дистанційної освіти – Відкритий Університет Великобританії. Він отримав таку назву, щоб показати його доступність за рахунок невисокої ціни і відсутності необхідності часто відвідувати аудиторні заняття.

Огже, спочатку дистанційне навчання здійснювалось у формі письмового спілкування, тобто розв'язані завдання надсилались поштою. На сучасному етапі дистанційне навчання здійснюється, зокрема, за допомогою інтернету та інших засобів.

Вважається, що перевагами дистанційного навчання є:

- гнучкість – студенти можуть здобувати освіту в підходящій їм час і в зручному місці;
- дальність дії – навчання не обмежено відстанню, можна вчитися незалежно від місця проживання;
- економічність – значно скорочуються витрати на далекі поїздки до місця навчання.

Дистанційне навчання дозволяє:

- знизити витрати на проведення навчання (не потрібні кошти на оренду приміщень, поїздок до місця навчання як учнів, так і викладачів тощо);
- скоротити час на навчання (збір, час у дорозі);
- учаснику самостійно планувати час, місце і тривалість занять;
- здійснювати навчання великої кількості людей;

- підвищити якість навчання за рахунок застосування сучасних засобів, об'ємних електронних бібліотек тощо;
- створити єдине освітнє середовище (особливо це актуально для корпоративного навчання).

Що стосується правового регулювання, то започатковано розробку системи правового регулювання дистанційного навчання в Україні Законом України «Про Національну програму інформатизації» від 4 лют. 1998 р. № 74/98-ВР. У Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, затвердженій постановою Міністерства освіти і науки України від 20.12.2000 р., дистанційна освіта визначена як «форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання».

У ст. 42 Закону України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. визначалося, що «навчання у вищих навчальних закладах здійснюється за такими формами: денна (очна), вечірня, заочна, дистанційна, екстернатна. Форми навчання можуть бути поєднані». Постановою Кабінету Міністрів України від 23 верес. 2003 р. № 1494 було затверджено Програму розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 рр. На виконання цієї постанови МОН наказом затвердило Положення про дистанційне навчання від 21.01.2004. № 40. Наказом від 26.04.2004. № 335 створено Координаційну раду з розвитку системи дистанційного навчання при Міністерстві освіти і науки. Проте процес активізувався майже через 10 років, коли наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. затверджено нове Положення про дистанційне навчання. Дистанційна форма навчання – це форма організації навчального процесу у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ), яка забезпечує реалізацію дистанційного навчання та передбачає можливість отримання випускниками документів державного зразка про відповідний освітній або освітньо-кваліфікаційний рівень.

Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному при опосередкованій взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке

функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Дистанційне навчання реалізується шляхом: застосування дистанційної форми як окремої форми навчання; використання технологій дистанційного навчання для забезпечення навчання в різних формах.

Так, 30 жовт. 2013 р. № 1518 Міністерство освіти і науки України затвердило наказом Вимоги до вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти, наукових, освітньо-наукових установ, що надають освітні послуги за дистанційною формою навчання з підготовки та підвищення кваліфікації фахівців за акредитованими напрямками і спеціальностями.

Відповідно до ст. 49 Закону «Про вищу освіту» від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII навчання у ВНЗ здійснюється за такими формами:

- 1) очна (денна, вечірня);
- 2) заочна (дистанційна).

Тобто дистанційне навчання пов'язується із заочною формою навчання. І все. Більше жодних законодавчих норм у цьому Законі про дистанційне навчання немає. Фахівці у зв'язку з цим пропонують передбачити в Законі України «Про вищу освіту» окремий розділ про особливості дистанційного навчання і визнати за ним статус окремої форми.

Активний процес щодо впровадження навчання із застосуванням дистанційних технологій відбувається в Національному юридичному університеті ім. Ярослава Мудрого на заочному факультеті № 1. Дистанційні технології і дистанційна форма навчання наразі ще не виявили весь свій можливий потенціал. Говорити про заміну дистанційними технологіями живого спілкування також було б перебільшенням. Проте використання цих технологій однозначно має відбуватися в епоху електронних технологій і в умовах глобалізованого освітнього простору, складовою частиною якого прагне стати Україна.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІТ-СФЕРИ

Розвиток і модернізація системи вищої юридичної освіти в Україні – це доволі складний і комплексний процес, що вимагає постійних і чітко виважених реформ. До того ж на сферу сучасної вищої юридичної освіти значно впливають політичні, економічні, соціальні й науково-технічні фактори. Протягом останніх років відбулися певні зміни, однак попри це юридична освіта в нашій країні далеко не повною мірою відповідає наявним потребам у сфері правозастосування (особливо в умовах світової глобалізації та інтеграційних процесів).

Нині в Україні існує багато вищих юридичних навчальних закладів, а за кількістю правників наша країна навіть випереджає США. Проте якість освіти не відповідає потребам і вимогам сьогодення, враховуючи світові тенденції і розвиток, суспільства, а отже потребує до світових стандартів [1].

У країнах Європейського Союзу (ЄС), як і в більшості провідних країн світу, у системі вищої юридичної освіти вже давно застосовується інноваційна модель. Однак вітчизняні реформи в галузі вищої юридичної освіти, що відбуваються протягом останнього часу, спрямовані переважно на приведення у відповідність до європейських стандартів і вимог лише зовнішньої форми вищої освіти. Що ж до її змісту, то він залишається майже незмінним, оскільки реформи в цьому напрямку йдуть повільно [2].

Також далеко не завжди під час модернізації сфери вищої освіти враховуються наявні потреби на ринку праці і стійкі тенденції світових економічних процесів. Так, загальноновизнаним є факт, що одним із пріоритетних секторів економіки України, що зумовлює потребу в кваліфікованих кадрах, зокрема юристах, є ІТ-сектор, який наразі є однією з найдинамічних сфер бізнесу. Темпи його розвитку перевищують показники інших галузей економіки. При цьому очікується подальше

швидке еволюціонування цього сектору. Основний продукт українського ІТ-сектору – це розробка програмного забезпечення на замовлення [3].

Отже, очевидно є потреба в збільшенні кількості кваліфікованих правознавців, що мають спеціалізацію в цій актуальній сфері правозастосування, а саме: поглиблені теоретичні знання важливих положень, категорій, концепцій щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в сфері ІТ, у тому числі в міжнародно-правових аспектах. Слід також мати на увазі, що важливим фактором успішної професійної роботи юриста у сфері високих технологій є наявність практичних навичок самостійного вирішення проблем, пов'язаних із дотриманням норм законодавства про охорону інтелектуальної власності при роботі в ІТ-індустрії. Однак це неможливо без певних зусиль навчальних закладів, які мусять впроваджувати орієнтовані на потреби практики дисциплін, що належать до цього напрямку. Дуже важливими також є практичні стажування студентів, моделювання і вирішення практичних казусів, залучення до викладання спеціалістів, що мають досвід реальної роботи саме у сфері високих технологій.

На відміну від широкоживаної в країнах ЄС практики партнерства університетів та бізнесу, в Україні такі форми взаємодії є лише поодинокими. На рівні ЄС ухвалено чимало актів щодо підтримки інновацій, захисту інвестицій й інтелектуальної власності, що також сприяють розширенню партнерства між компаніями й університетами. Окремим індикатором партнерства в ЄС виступає кількість випускників, які влаштувалися на роботу за спеціальністю або відкрили власні компанії протягом певного строку.

Щоправда, законодавство про освіту та оподаткування у різних країнах має значні відмінності. Наприклад, реформування вищої освіти у ФРН мало на меті створити підприємницькі навчальні заклади, а в університетах Великої Британії представники приватного сектору беруть активну участь у розробці добровільних кодексів етики закладів. Серед глобальних пріоритетів партнерств «бізнес – ВНЗ» типовими є: дослідження і розробки; розробка та оцінка кур-

сів/програм (у деяких країнах, а саме Німеччині, Ірландії, Франції, представники бізнесу входять і до незалежних загальнонаціональних органів, які проводять акредитацію програм); мобільність студентів як працівників; захист інтелектуальної власності. Менш розвинені, але існують такі напрямки співпраці, як професійний розвиток, спільні бізнес-проекти та участь бізнесу в управлінні університетами. У більшості країн ВНЗ у своїй структурі мають право створювати наукові парки та бізнес-інкубатори, інноваційні компанії (часто співвласниками є бізнес-компанії), центри технологічних досліджень або холдинги з управління інтелектуальною власністю [4, с. 7–8]. І цей європейський досвід потрібно ретельно вивчати і намагатися використовувати.

Таким чином, вища юридична освіта є явищем складним та багатограним. Зрозуміло, що за таких умов навчальні заклади у сфері юридичної освіти повинні передусім намагатися дати студентам повноцінні фахові знання, навички умілого застосування теоретичних положень під час практичної діяльності [3].

Зважаючи на необхідність змістовного реформування вищої юридичної освіти на етапі входження України в європейський освітній простір, необхідно докладати зусиль щодо якісної підготовки фахівців-правознавців, у тому числі й у сфері високих технологій, що набуває особливого значення у сучасних умовах розвитку національної економіки та її входження в світові інтеграційні процеси. При цьому доцільно спиратися на досвід існуючої системи юридичної освіти в розвинених країнах, який є цінним і важливим у даному контексті.

С п и с о к п о с и л а н ь

1. Завадський М. Проблеми організації та функціонування юридичної освіти в Україні. Юридичний журнал. 2008. № 4. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2918>
2. Куляба М. Сучасні проблеми юридичної освіти в Україні. URL: <http://pmg.ua/thoughts/9793-suchasni-problemy-yurydychnoi-osvity-v-ukraini>
3. Баловсяк Н. ИТ-экспансия: какие перспективы укра-

инского ИТ-рынка обсуждались на Seattle Tech Days. URL: https://delo.ua/tech/it-ekspansija-kakie-perspektivy-ukrainskogo-it-rynka-obsuzhdalis-322634/?supdated_new=1482418315

4. Зінченко А., Саприкіна М., Янковська О., Вінніков О. Якісна вища освіта: роль партнерств. Київ: [б.в.], 2013. 20 с.

А. Ю. Каламайко, канд. юрид. наук, асист.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Сучасний рівень розвитку суспільства ставить якісно нові вимоги до підготовки студентів у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ), оскільки наявна потреба у високоосвічених фахівцях, здатних до вільного і критичного мислення в умовах значного інформаційного навантаження. Ключовим стає уміння узагальнювати, аналізувати та сприймати великі обсяги інформації за стислий термін, уміння витримувати інформаційне навантаження. Обсяги інформації, які потребують обробки, завдяки сучасним технологіям зростають вдвічі кожні два роки. Як стверджують дослідники, єдине, що рятує суспільство від «завалу» інформацією – зростання потужності обчислювальної техніки. Тому іншою важливою навичкою є вміння використовувати інформаційні технології (далі – ІТ), а точніше – здатність та готовність використовувати ІТ у своїй предметній галузі. Таким чином, ІТ стають невід’ємним елементом навчання та інструментом підвищення якості підготовки, а тому умови їх використання та можливі проблемні моменти привертають очевидну увагу. Навчальні ж програми лише нещодавно почали запроваджувати види робіт, які передбачають активне використання ІТ.

Серед форм індивідуальних робіт переважно пропонуються реферати, есе, складання термінологічних словників тощо. Варто вказати, що зазначені форми в умовах інформаційного середовища поступово втрачають свою цінність, оскільки їх результат часто є плагіатом, а сам процес їх виконання не формує у студента корисних для практичної діяльності навичок.

У зв'язку із загальнодоступністю ІТ та мережі Інтернет, зокрема, підготовка реферату чи курсової роботи часто перетворюються на «роботу ножицями» – студенти бездумно, механічно переносять частини опублікованих у мережі робіт або навіть повністю копіюють чужі праці та видають їх за власні. Викладач змушений перевіряти роздрукований варіант та позбавлений можливості швидко й ефективно перевірити надану роботу на плагіат за допомогою комп'ютерних програм. При цьому за наявності електронного варіанту таку перевірку можна здійснити майже за декілька хвилин. Тому доречно пропонувати подання робіт саме в електронному вигляді.

Така сама ситуація і з іншими видами індивідуальних робіт, виконуваних студентами. Перевірка на плагіат значно спрощується у випадку надсилання робіт в електронному вигляді на поштову скриньку, адже зараз більшість поштових сервісів дозволяє пошук по вкладених файлах, що дозволяє швидко і без зайвих зусиль не тільки виявляти плагіат, але й точно встановлювати, які саме фрагменти було використано та в чиїх роботах вони містяться.

Доступність ІТ може стати передумовою для впровадження інших видів робіт, які будуть відповідати сучасним вимогам до фахівців. Пропонується звернути увагу на таку форму роботи, як підбір та аналіз судової практики. Завдяки наявності відкритого доступу до Єдиного державного реєстру судових рішень студенти можуть проводити пошук судової практики за певною темою, знаходити проблемні аспекти та способи їх вирішення судами вищих інстанцій.

Ця інформація є найбільш актуальною, а сам процес пошуку та відбору сприяє напрацюванню відповідних навичок роботи з великими обсягами правової інформації, які будуть корисними в подальшій практичній діяльності. Крім того, під час перевірки зазначеної судової практики у викладача теж з'являється можливість ознайомитись із останніми правозастосовними тенденціями та підвищити свій професійний рівень. Не менш корисними, особливо під час реформування законодавства, можуть стати завдання з пошуку законопроектів та підзаконних актів, які не є широковідомими, аналізу внесених змін у законодавство тощо.

На заміну традиційному лінійному конспектуванню доцільно запропонувати складення інтелект-карти (мапа думок, mind map). Це різновид діаграми, на якій відображають слова, ідеї, завдання, або інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова або ідеї. Завдяки поданню зв'язків у радіальній, нелінійній формі, вона сприяє підходу в стилі мозкового штурму до будь-якого організаційного завдання, усуваючи необхідність створення детальної концептуальної системи перед початком роботи. До того ж подальше пригадування набутих знань набагато спрощується, оскільки така діаграма дозволяє одразу відтворити загальну картину. Складення таких карт теж значно полегшується завдяки використанню програмних засобів, в тому числі безкоштовних (наприклад, <https://coggle.it>).

Іншим важливим аспектом є проведення оцінювання за допомогою ІТ. Проведення поточної оцінки рівня знань студентів зазвичай проводиться шляхом написання певних видів контрольних робіт, зокрема тестів, відкритих питань, вирішення практичних задач. І хоча в останніх двох випадках без участі викладача оцінювання не може проводитись (принаймні за сучасного стану розвитку ІТ та штучного інтелекту зокрема), перевірка правильності результатів тестування є елементарним завданням для комп'ютерних програм. На базі Центру інформаційних технологій Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого окремими кафедрами, зокрема і кафедрою цивільного процесу, вже проводились пілотні проекти щодо тестування рівня знань студентів на комп'ютерах. У результаті можна дійти висновку, що суттєве значення для проведення якісної комп'ютерної оцінки рівня знань мають саме технічні фактори: справність обладнання, недопущення можливості списування з інших джерел, доступність самих комп'ютерів для проведення тестування та ін., які знаходяться поза контролем викладача. На нього в свою чергу, покладається розробка самих тестів, якісна підготовка яких потребує значного часу і зусиль, оскільки такі тести повинні перевіряти не тільки здатність запам'ятати і відтворити норму права або її фрагмент, але й застосувати таку норму у практичній ситуації. Варто зазначити, що такі витрати часу та зусиль є одноразовими, тоді як якісна

перевірка контрольних робіт власноручно потребує їх щоразу, в кожній групі, кожного року.

Не викликає сумнівів, що впровадження ІТ в процес навчання – це закономірність розвитку сучасного суспільства. Наведені форми роботи з використанням ІТ вже доступні для викладачів та потребують мінімальних витрат для їх введення у повсякденну навчальну діяльність. І хоча інформаційні технології не є панацеєю чи заміною всім іншим напрямам навчальної діяльності, швидке та якісне їх впровадження може підвищити ефективність навчання та надати додаткові конкурентні переваги як студенту, так і навчальному закладу.

Є. М. Копиця, канд. юрид. наук, асист.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: МУЛЬТИМЕДІЙНІ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ЯК ВИД ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства актуальним є питання впливу інформатизації на навчальний процес, оскільки застосування інформаційних технологій у сфері освіти, особливо в контексті вищої школи, набуває все більшої ваги, а отже, вимагає дидактичного осмислення, наукового і практичного обґрунтування та розробки методик їх використання.

Зокрема, з точки зору окремих науковців, інформаційно-комунікаційні технології є складовою національної освітньої інформаційної інфраструктури й одним із основних чинників, здатних забезпечити економічний розвиток суспільства. Інформатизація науки, освіти й культури – один з основних напрямів інформатизації суспільства і головна умова, що визначає розвиток цих областей.

Інформатизація освіти розглядається як процес створення розвинутого інформаційно-навчального середовища, під яким розуміють сукупність умов, що сприяють виникненню і розвитку процесів навчальної взаємодії між студентами, викладачем і засобами інформаційних технологій, а також формують їх пізнавальну активність шляхом наповнення компонентів середовища (різні види навчального, демонстраційного обладнання, програмні засо-

би та системи, навчально-наочні посібники тощо) предметним змістом певного навчального курсу.

Таким чином, мультимедіа-технології є одним із перспективних напрямів у модернізації навчального процесу, адже вони допомагають зробити його більш технологічним і ефективним. Мультимедійні презентації можна розглядати і як вид індивідуальної роботи студента, результати виконання якої будуть ураховані в загальній сумі балів за підсумками семінарських занять із різних дисциплін.

Мультимедіа – це система комплексної взаємодії візуальних і аудіоефектів під управлінням інтерактивного програмного забезпечення з використанням сучасних технічних і програмних засобів, які об'єднують текст, звук, графіку, фото, відео тощо в одному цифровому відтворенні.

Таким чином, мультимедійні презентації можна розглядати як такий вид індивідуальної роботи студента, що являє собою опрацювання матеріалу (рекомендованої літератури, актуальних електронних джерел, нормативно-правових актів тощо) з обраної теми, її візуальне представлення за допомогою таких комп'ютерних програм, як Power Point, Prezi й ін., та усний виступ-коментар, що повинен супроводжувати представлену на розгляд аудіо-візуальну інформацію.

Щодо методики використання мультимедійних презентацій, студентам в рамках навчального процесу, а саме проведення семінарських занять із відповідної дисципліни, може бути запропоновано обрати одну із тем зі сформованого переліку, який не є вичерпним та переглядається викладачем кожного року, для того, щоб забезпечити актуальність досліджуваних тем (справ) та їх практичний інтерес.

З'ясовано, що підготовка студентом мультимедійних презентацій дає можливість:

1) чітко виокремити структуру досліджуваного матеріалу, що сприяє ефективному узагальненню останнього для подальшого представлення перед аудиторією;

2) найбільш ефективно продемонструвати зв'язок теорії з практикою, найповніше розкрити сутність предмета дослідження;

3) створити найкращі умови для запам'ятовування опрацьованого матеріалу як зі сторони виступаючого, так і аудиторії слухачів, яка є невід'ємним учасником такої презентації, бо вони беруть безпосередню участь в обговоренні основних тез представленої матеріалу;

4) узагальнити і представити його особисту точку зору з проблемних питань дисципліни, що вивчається.

Т. Є. Малєєва, ст. викладач

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Упровадження в навчальний процес інформаційних технологій супроводжується збільшенням обсягів самостійної роботи студентів, що потребує постійної підтримки навчального процесу викладачів. Важлива роль при цьому належить консультаціям, які ускладнюються з поглядом дидактичних цілей.

Сучасні інформаційні технології дають нові можливості організації самостійної роботи студентів: її основою тепер є робота з навчальними програмами, тестуючими системами, інформаційними базами даних, хоча й зберігається використання дослідницької і навчальної літератури на паперових носіях. Ефективність їх в освітньому процесі залежить від успішності розв'язання завдань методичного характеру, пов'язаних з інформаційним змістом і способом застосування автоматизованих систем навчання, тому останні доцільно розглядати як програмно-методичні комплекси (сукупність програмно-технічних засобів і реалізованих з їх використанням методів (методик) навчання, призначених для вирішення конкретних завдань навчального процесу).

Таким чином організована самостійна робота має низку переваг:

забезпечує оптимальну для кожного послідовність, швидкість сприйняття матеріалу, дозволяє чергувати вивчення теорії, розбір прикладів, методів розв'язання типових завдань тощо;

формує навички аналітичної і дослідницької діяльності;

дає можливість самоконтролю якості здобутих знань і навичок;

заощаджує час студента, необхідний для вивчення курсу.

Крім того, за допомогою електронних видань на основі спеціально розроблених комп'ютерних програм можуть бути реалізовані всі види контролю. Це посилює ефективність і своєчасність його та знімає частину навантаження з викладача.

Залучення інформаційних технологій в освітній процес впливає на характер навчально-пізнавальної діяльності студентів, активізує їх самостійну роботу з різними електронними засобами навчального призначення. Найрезультативнішим є застосування їх для відпрацювання навичок і умінь, необхідних для професійної підготовки, що сприяє скороченню обсягів і одночасно збільшенню наповненості діяльності викладача. Наприклад, для засвоєння теоретичного навчального матеріалу вводяться не тільки аудиторні заняття, а й створена система педагогічної підтримки (консультування, здійснення поточного контролю, проведення комп'ютерного тестування, робота з навчально-методичними матеріалами). Ускладнюються структура і такі форми навчальної діяльності, як контроль, консультації, самостійна робота.

Інформатизація освіти значною мірою сприяє розв'язанню проблем її гуманізації, оскільки з'являються можливості значної інтенсифікації спілкування, врахування індивідуалів нахилів і здібностей, розкриття творчого потенціалу викладачів і студентів, диференціації навчання відповідно до особливостей кожного, звільнення від необхідності виконання рутинних, технічних операцій, надання сприятливих умов для вирішення пізнавальних, творчих проблем.

С. В. Мясосдова, канд. філол. наук, доц.

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЕЛЕКТРОННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Процеси комп'ютеризації усіх сфер життя країни привели до появи так званого інформаційного суспільства, тобто такого, головним фактором розвитку якого є виробництво та використання науково-технічної та іншої інформації. Інформати-

зация суспільства взагалі й системи освіти зокрема стала передумовою появи нового напрямку педагогічної науки – електронної педагогіки, що посідає важливе місце в забезпеченні освітньої сфери методологією та практикою розробки і використання новітніх інформаційних технологій, які допомагають у реалізації психолого-педагогічних цілей освіти.

Існує декілька тлумачень поняття електронної педагогіки.

По-перше, це підхід, що характеризується застосуванням в освітньому процесі набутоків і можливостей електронних інформаційних й комунікативних технологій, що відповідають навчальним запитам сучасної генерації.

По-друге, може визначатися як сукупність освітніх методів і принципів, орієнтованих на залучення в навчальний процес специфічних освітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій і прогресивних методик за підтримки технічних засобів і способів збереження й передачі інформації.

Термін «електронна педагогіка» може застосовуватися й до методики дистанційного навчання, а також до таких навчальних стратегій, як викладання онлайн (online education) та змішане навчання (blended learning).

Зростання популярності електронної освіти пояснюється, насамперед, пертурбаціями, що відбулися останнім часом на ринку праці: упровадженням технологічних інновацій в усі сфери професійної діяльності, необхідністю швидкого адаптування до змін у співвідношенні попиту й пропозиції робочої сили та, як наслідок, появи таких вимог до підготовки спеціалістів, як: якість, швидкість, гнучкість і неперервність.

За спостереженнями американських вчених, результати, що демонструють слухачі електронних курсів, не поступаються показникам успішності студентів, що навчаються в традиційних вишах. Серед безперечних переваг електронного навчання можна виділити такі:

доступ до світових ресурсів, електронних бібліотек і баз даних;

самостійне планування студентом часу й темпу занять;
можливість вибору тривалості курсу, послідовності вивчення матеріалів, а також місця навчання (за умови наявності

доступу до інтернету), що дозволяє студенту повністю адаптувати освітній процес під свої індивідуальні потреби;

незалежне об'єктивне оцінювання набутих знань;

приваблива вартість навчання, що варіюється залежно від спеціальності, форми програми та виду навчального закладу;

модульний підхід до розроблення навчальних дисциплін;

можливість постійного оновлення й удосконалення вже набутих знань і компетенцій відповідно до нових стандартів суспільства;

посилення мотивації та інтереса до предмета, що вивчається, адже використання в процесі навчання новітніх технологій робить його жвавішим і цікавішим.

Електронна освіта може бути оптимальним рішенням для студентів з обмеженими можливостями: вони не тільки матимуть доступ до сучасних навчальних програм, а й, спираючись на власний план, зможуть брати участь у проектній та дослідницькій діяльності онлайн (наприклад, у режимі інтернет-конференцій) разом з іншими студентами.

Варто також згадати переваги дистанційного навчання, яким є електронна освіта, для вишів: за допомогою її університет може збільшити кількість студентів за рахунок залучення слухачів з інших міст та навіть країн.

Слід зазначити, що електронна педагогіка має й певні недоліки.

По-перше, це недостатня обізнаність як студентів, так і викладачів вишів із сучасними інформаційними технологіями, а іноді й відсутність необхідного апаратно-програмного забезпечення як наслідок нерозвиненості національної інформаційно-телекомунікаційної структури.

По-друге, навчаючись дистанційно, студент повинен мати чітку мотивацію, цілеспрямованість, здатність до концентрації та почуття відповідальності, оскільки при такій формі набуття знань бракує як щоденного контролю з боку викладача, так і соціальної інтеракції у вигляді обміну думками й досвідом, прийнятих у традиційній освітній діяльності.

Крім того, серед мінусів електронної педагогіки можна відмітити залежність від якості інтернет-з'єднання; великі часо-

ві затрати педагогічного складу на створення електронних програм і обробку даних; обмеження живого спілкування наставників зі слухачами; брак практичних занять; звуження вибору спеціальностей, що освоюються (наприклад, лише через інтернет-спілкування та за відсутності практичних занять неможливо оволодіти такими професіями, як лікар, спортсмен, актор та ін.); проблему ідентифікації особи студента при оцінюванні знань на відстані.

Тим не менш спостереження за швидкістю розвинення комунікаційних та електронних технологій і процесами глобалізації дозволяють дійти висновку про зростання популярності й попиту на електронне навчання в майбутньому. Через упровадження новітніх інформаційних технологій у навчальний процес університетів електронне навчання може застосовуватися і як допоміжний компонент традиційного набуття знань, і як самостійна освітня форма.

Таким чином, електронна освіта, безсумнівно, є досить зручною, доступною та перспективною формою навчання, що цілком відповідає потребам як мінливого ринку праці, так і запитам суспільства на отримання рівного вільного доступу до освіти з урахуванням потреб, здібностей та інтересів кожної людини.

Г. О. Світлична, канд. юрид. наук, доц.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК КОМПОНЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Основним напрямом нинішньої державної освітньої політики є забезпечення умов для здобуття якісної вищої освіти. У контексті цього розвиток вищої освіти в Україні визначається спрямуванням на її модернізацію та оптимізацію, гармонізацію національних та міжнародних стандартів з орієнтацією на входження до загальноєвропейського та світового освітнього простору. З метою відповідності вимогам часу вона потребує оновлення як за змістом, так і формою, що має відбуватися на базі поєднання національних освітніх традицій та позитивного досвіду

провідних країн світу. Закон України «Про вищу освіту» серед головних завдань вищих навчальних закладів передбачає забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності [1]. На цьому шляху зусилля держави мають бути направлені на створення дієвої національної інноваційної системи освітнього середовища через запровадження новітніх інформаційних технологій навчання.

Акцент на інтегрування української системи вищої освіти у сучасний освітній простір та комплексне використання інформаційних та технологічних компонентів інноваційного освітнього процесу, безумовно, передбачає розробку, запровадження та ефективне функціонування дистанційного навчання.

Відповідно до Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні (далі – Концепція), затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20.12.2000 р., дистанційна освіта визначається як форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується за відповідними інноваційними технологіями [2]. Згідно із Положенням про дистанційне навчання, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р. № 466, під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається, як правило, за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі новітніх психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [3]. Дистанційне навчання, як одна з актуальних технологій організації навчального процесу, ґрунтується на трьох складових: відкрита освіта, комп'ютерне навчання, активне спілкування між тьютором (викладачем) і студентами з використанням сучасних телекомунікацій [4, с.110].

До основних характерних рис дистанційного навчання згідно із Концепцією відносять :

гнучкість, тобто процес навчання відбувається у зручний час та комфортному місці;

модульність: ядром програми дистанційної освіти є модульний принцип; кожний курс створює цілісне уявлення про

окрему предметну галузь, що дозволяє з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, яка відповідає індивідуальним чи груповим потребам;

паралельність: набуття знань здійснюється одночасно з професійною діяльністю (або з навчанням за іншим напрямом), тобто без відриву від виробництва або іншого виду діяльності;

велику аудиторію (одночасне звернення до багатьох джерел навчальної інформації значної кількості осіб та спілкування за допомогою телекомунікаційного зв'язку);

економічність, тобто зниження витрат на підготовку фахівців;

технологічність: використання нових інформаційних технологій, які сприяють входженню у світовий інформаційний простір;

соціальну рівність: однакові можливості одержання освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу;

інтернаціональність: змога одержати освіту у навчальних закладах іноземних держав, не виїжджаючи зі своєї країни, та надавати освітні послуги іноземним громадянам і співвітчизникам, що проживають за кордоном.

Зазначені риси висвітлюють позитивні аспекти дистанційної освіти та вказують на необхідність упровадження відповідних інноваційних змін у процес навчання. Поряд із перевагами ця система має низку проблем: нерозробленість вимог до змісту дистанційних курсів й навчально-методичного забезпечення, захисту авторських прав розробників навчальних матеріалів, сертифікації інститутів дистанційної освіти; неможливість проводити підготовку фахівців певних спеціальностей (хірургів, пілотів); низький рівень комп'ютеризації навчальних закладів; відсутність досконалої нормативної бази існування і розвитку дистанційної освіти [4, с. 111, 112; 5, с. 412]; брак спеціальної підготовки викладачів для роботи у новому навчально-пізнавальному мережному середовищі; неналагодження ефективної системи контролю знань; пряма залежність результатів навчання від рівня мотивації того, хто навчається; обмеженість очного спілкування між суб'єктами процесу навчання тощо.

Підсумовуючи, слід зазначити, що незважаючи на певні складнощі у запровадженні дистанційного навчання створення довершеної системи дистанційної освіти залишається визначальним на шляху інтегрування в Європейський освітній простір, забезпечення реалізації конституційного права на освіту кожного громадянина країни (передусім, осіб з обмеженими можливостями, осіб, які знаходяться на довготривалому лікуванні, громадян, що проживають чи тривалий час перебувають за межами України, тощо) та розбудови освітньої системи XXI ст., яка базується на найефективніших інноваційних інформаційних технологіях.

С п и с о к п о с и л а н ь

1. Про вищу освіту : Закон України // Офіційний вісник України. 2014. № 63. Ст.1728.
2. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: [www.osvita.org.ua / distans|pravo/00. html](http://www.osvita.org.ua/distans/pravo/00.html)
3. Положення про дистанційне навчання: наказ Міністерства освіти і науки України № 466 від 25.04.2013 р. // Офіційний вісник України. 2013. № 36. Ст.1288.
4. Волошина О. В. Педагогіка інновацій у вищій школі: навч.-метод. посіб. Вінниця. 2014. 161 с.
5. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні : монографія / кол. авт.: Г. П. Клімова, С. М. Іванов, Л. С. Шевченко та ін.; за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків: Право, 2015. 452 с.

Г. А. Сергєєва, канд. філол. наук, доц.

ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ

Реформаторські ідеї, що останнім часом визначають розвиток усієї системи вищої освіти, торкнулися як вивчення, так і викладання іноземної мови. Найновіші тенденції читання іноземних мов пов'язані з радикальною зміною методичної парадигми і технічним та технологічним оновленням процесу навчання, по-

явою нових засобів, насамперед, інноваційних інформаційних технологій, які створюють мультимедійний освітній простір і є основою електронного навчання (e-learning).

Традиційна освіта має низку недоліків, які впливають на успішність оволодіння іноземною мовою, а отже, гостро постає проблема пошуку більш досконалих підходів. Одним із існуючих шляхів розв'язання цієї проблеми є організація електронного навчального середовища у ВНЗ. Сучасний рівень інформаційних технологій відкриває широкі можливості для удосконалення, оптимізації та інтенсифікації процесу вивчення іноземних мов. Мультимедійний інструментарій забезпечує перехід до якісно нового типу навчання у якісно іншому інформаційно-освітньому середовищі. Використання його дає можливість застосовувати особистісно орієнтовану інтерактивну освітню технологію та ефективно поєднується з проблемним і диференційованим навчанням, вирішуючи важливі питання адаптивності (врахування індивідуальних потреб та здібностей кожного студента) та оптимізації навчального процесу.

Новочасні мультимедійні системи сприяють досягненню мети надання знань з іноземних мов у немовних вишах – формуванню та розвитку комунікативної компетенції студентів, дозволяючи інтегровано представляти будь-яку аудіовізуальну інформацію та допомагаючи викладачу за відсутності природного мовного середовища відтворити умови, що максимально наближені до реального спілкування іноземною мовою.

Інформаційні технології, потужні й багатоаспектні, дають змогу організувати різноманітну діяльність студента, значно підвищуючи ефективність та інтенсивність процесу набуття знань. Найбільш поширеними елементами їх є: інтерактивні дошки, електронні навчальні посібники, освітні ресурси мережі інтернет, формування віртуальних класів (об'єктно орієнтоване середовище), дистанційне навчання та ін. Графіка, анімація, фото, відео, звук, текст в інтерактивному режимі роботи утворюють інтегроване інформаційне середовище, в якому користувач отримує нові можливості.

Слід також відзначити інтерактивність та активне залучення студентів у процес, візуалізацію та спроможність впливу

одразу на декілька каналів сприйняття інформації, що збільшує мимовільне запам'ятовування матеріалу, індивідуалізацію навчання, сприятливі умови для повторення теорії та контролю знань, зростання темпу засвоєння навчального матеріалу, використання електронних підручників та відеоуроків.

Отже, упровадження інформаційних технологій забезпечує створення спеціального освітнього середовища, але це не лише новітні технічні засоби, а й якісно інші форми і методи викладання, сучасний підхід до навчання, адже зрозуміло, що одна лише наявність на занятті комп'ютера та доступу до інтернету не гарантує якості такого заняття. І тут є багато питань, які ще мають бути вирішені.

Дослідники, зокрема, звертають увагу на певні проблеми, пов'язані, насамперед, з відсутністю науково обгрунтованої методики організації освітньої діяльності з використанням мультимедійних технологій. На думку багатьох науковців, електронне навчання може бути продуктивним тільки тоді, коли воно органічно поєднується з традиційною системою освіти. У цьому зв'язку доцільною видається методика змішаного навчання (blended learning), що передбачає гармонічне поєднання інструментів очної та дистанційної форм навчання. Остання виникла в західній системі освіти і стає все більш популярною в Україні. Таким чином, ефективність мультимедійних технологій, очевидно, багато в чому залежить від уміння викладача застосовувати їх для досягнення певної педагогічної мети, раціонально поєднуючи зі звичними засобами навчання.

З огляду на це слід зауважити, що проблеми комп'ютерної лінгводидактики ще недостатньо досліджені, а роботи, в яких би піддавалися розгляду теоретичні основи електронної педагогіки, практично відсутні. Саме тому педагогіки практики упроваджують окремі елементи інноваційних технологій безсистемно, без урахування психолого-педагогічних умов їх використання. Цим частково зумовлено те, що їх величезний потенціал реалізується ще недостатньо. Необхідно зазначити, що натепер електронна складова навчального процесу виконує лише невелику частину тих функцій, які могла б. Ресурсні можливості електронної педагогіки можуть стати важли-

вим чинником забезпечення та моніторингу якості освіти за умови винайдення відповідного інструментарію.

Отже, уведення новітніх технологій ставить нові завдання, які, передусім, полягають в удосконаленні програмно-методичного забезпечення навчального процесу, утворенні власних мультимедійних навчальних комплексів, що, безумовно, потребує серйозної науково-дослідної роботи з метою розробки алгоритму їх створення та методик їх продуктивного застосування.

О. В. Таволжанський, канд. юрид. наук

ІННОВАЦІЙНЕ ТЕПЕРШНЄ У ПАРАДИГМІ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Особливістю сучасності є безперервне хаотичне зростання кількості інформації. Технології переважають над традиційними підходами. Зміна технологій у світі, можливість зберігання та оброблення все більших обсягів інформації, її доступність, гласність, відкритість для широкого загалу потребує якісно нового рівня викладання як базових, так і фахових дисциплін, забезпечення інтелектуальної готовності майбутніх випускників до праці в якісно нових умовах.

Наукова спільнота протягом останнього часу активно дискутує щодо проблеми, пов'язаної з упровадженням засобів комп'ютерної техніки та телекомунікацій у навчальний процес. Стали загальноживаними такі терміни: «вебінар», «інтернет-конференція», «он-лайн презентація» тощо. Збільшення інформаційного простору в разі, підвищення попиту на здобуття інструментарію самоосвіти, можливість особи, що має бажання навчатись, отримати величезний масив інформації зумовлює необхідність використання новітніх засобів науки й техніки в освітньому процесі. Відсортувати інформацію і надати справжні знання – завдання нинішньої наукової школи, адже достатньо складно в цьому потоці відшукати істинні умовиводи чи знання у чистому вигляді.

З огляду на це все впевненіше набирає оберти компетентнісний підхід. Глибока професійна компетентність є одним із

головних пріоритетів закладів освіти, тому проблема компетентнісного підходу в освіті знаходиться у центрі уваги багатьох учених. Яскравим прикладом таких наукових пошуків є праці С. Батишева, Л. Демидової, В. Журавльова, В. Комарова, Л. Луць, В. Косовича, М. Кельмана, І. Онищука, О. Савченко, А. Хуторського та ін.

Розмірковуючи над зміною парадигми вищої школи, бажано окреслити найбільш важливі фактори, що спрямовують освіту зараз. Як слушно зазначив у своїй роботі В. В. Комаров, у сучасних соціокультурних умовах парадигмою вищої освіти стає компетентнісний підхід (компетентнісна модель вищої освіти), який визначає низку тенденцій, принципів змін у змісті та характері освіти. У цьому контексті з'являється можливість більш повно врахувати головні чинники, які скеровують розвиток змісту вищої юридичної освіти: 1) реалізацію особистісно орієнтованої вищої юридичної освіти; 2) фундаменталізацію її; 3) професіоналізацію її; 4) перехід до різноманіття освітніх програм (за строком, рівнями, напрямками навчання), що створює передумови для реального вибору індивідуальних освітніх траєкторій відповідно до запитів і можливостей студентів; 5) глобалізацію, інтернаціоналізацію вищої освіти, забезпечення трансферної освіти тощо*.

Спори і дискусії між традиційними підходами до професійного розвитку особистості та новітніми комплаенсами, що гуртуються в теорії синтезу суміжних дисциплін та інтегративного підходу, викликані:

1) об'єктивною необхідністю суспільства у формуванні надсучасної особистості суб'єктного складу навчальних правовідносин і існуючими реаліями нинішньої системи освіти;

2) спрямованістю до все більш конкретної наукової й

* Комаров В. Основоположні проблеми вищої юридичної освіти у парадигмі компетентнісного підходу. *Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання* : тези доп. та повідомл. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 верес. – 1 жовт. 2015 р.) / за ред. В. Комарова, І. Шутака. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. С. 7–12.

предметної спеціалізації, удосконалення вмінь вирішувати окреслені питання в окремих видах діяльності і потребою в оволодінні найважливішими знаннями з визначальних галузей людської культури й досягненні на цій основі розуміння свого місця і функції у суспільстві;

3) теоретичним шляхом розв'язання навчальних та практичних проблем;

4) прискоренням темпів розвитку індивіда і соціуму в цілому, а також збільшенням потенціалу освіти готувати фахівців в умовах інформаційного середовища;

5) системою освіти, вмонтованої у життя людини, і відкритою моделлю освіти, зміст якої має бути варіативним.

Саме рівень освіти визначає ступінь внутрішньої свободи людини. Відповідно, місією вищої освіти є формування успішного, вільного і відповідального громадянина*. Отже, компетентнісне навчання тісно пов'язане з втіленням принципів активізації освітнього процесу, згідно з якими студенти повинні самі збирати інформацію для вирішення проблем у групах. Це змінює відносини викладач-студент. Викладачі дають все менше інформації та інструкцій для студентів. У цьому зв'язку окремі представники академічної спільноти занепокоєні тим, що рівень володіння найважливішим навичками знижується.

Таким чином, дослідження процесів якісного запровадження системи компетенцій як основи підготовки конкурентоспроможних фахівців у вищій школі постає нагальною проблемою професійної освіти ВНЗ, що потребує подальшого вивчення і аналізу, адже у наукових джерелах і дотепер недостатньо вивчений процес формування професійних компетенцій у студентів, що повинно відбуватись з урахуванням компетентнісної моделі вишу. У свою чергу, подальших розвідок і технологізації вимагає процес оцінювання сформованості професійних компе-

* Ломакина Г. Р. Компетентностный подход как прагматико-ориентированный подход к результатам высшего образования. *Теория и практика общественного развития*. 2012. № 12. URL: Режим доступа: <http://www.teoriapractica.ru/ru/12-2012.html>

тенцій. До перспективних напрямів розгляду цього питання треба віднести роботу над удосконаленням компетентнісної моделі і продовження упровадження новітніх технологій у навчальний процес.

Лише такий підхід дозволить застосувати концепцію якості професійної освіти в контексті компетентнісного підходу.

О. В. Пушняк, канд. юрид. наук, доц.

ЕЛЕКТРОННА ПЕДАГОГІКА: ПЛЮСИ ТА МІНУСИ

Соціальні зміни та відповідна їм трансформація освіти, розвиток інформаційних технологій та їх запровадження в освітню сферу зумовили появу у складі педагогічної науки та практики такого напрямку, як електронна педагогіка, в якій на базі класичних підходів вирішуються специфічні завдання щодо створення й ефективного впровадження в навчальний процес сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Таке спрямування є ключовим інструментом реалізації ідеї відкритої освіти.

Упродовж останніх десятиріч саме це стало однією з найважливіших складових освіти розвинених країн, а протягом минулих десяти років поступово одержує належне визнання та поширення і в Україні. Елементи електронної освіти, дистанційне навчання, інформаційно-комп'ютерні технології в рамках традиційних форм навчального процесу усе частіше залучаються у роботу навчальних закладів нашої країни поряд з їх активним використанням у неформальній освіті.

Зрушення в освітньому процесі, пов'язані з появою електронної педагогіки, зумовлюють низку переваг порівняно зі звичними формами навчання, зокрема, це:

гнучкість та індивідуалізація навчального процесу через наявність умов для студента в певній мірі змінювати швидкість та послідовність опанування теорії, досить вільно обирати графік навчання;

комбінування навчального матеріалу для розробки різних програм, адаптованих під конкретного студента; Ширший набір засобів навчання, організаційних форм, що збільшує варі-

ативність та можливості і в кінцевому підсумку результативність усього процесу;

електронна форма навчально-методичних матеріалів робить їх зручнішими для постійного оперативного оновлення;

можливість отримувати значно більше інформації про проходження навчання студентом (порівняно з традиційним очним) сприяє побудові ефективної системи управління освітою;

автоматизовані електронні засоби навчання і контролю знань дозволяють працювати швидко з великою кількістю студентів одночасно;

порівняно менші витрачання коштів та нижча вартість підготовки, у тому числі для студентів, що в рамках електронного навчання забезпечуються основними навчально-методичними матеріалами та позбавляються необхідності здійснювати низку інших звичайних витрат;

навчальні ресурси значно доступніші для користувачів, що економить час та зусилля;

покращення умов для студентів поєднувати здобуття освіти з іншими видами діяльності;

зростання доступності для людей з обмеженими можливостями, кола бажаючих, що пов'язано з усуненням деяких перешкод, які існують у традиційному навчальному процесі (віддаленість місця навчання, необхідність особистого відвідування належних заходів за встановленим графіком тощо). Більша соціальна рівність у здобутті освіти;

надання освітніх послуг користувачам, які перебувають за кордоном.

Разом з тим електронна освіта не позбавлена і слабких місць, недоліків. До них можна віднести наведене нижче:

створення середовища електронного навчання потребує високих інвестицій;

повна залежність від технічної інфраструктури, недоліки якої можуть знижувати результати навчання чи взагалі його унеможливити;

неврегульованість питання ідентифікації користувачів дистанційних курсів;

проблеми із забезпеченням доступу до інтернету та його якості;

відсутність достатньої кількості фахівців у сфері технологій електронного навчання;

необхідність спеціальної підготовки педагогів для роботи з засобами електронного навчання та можливі труднощі з продуктивним виконанням цього завдання. Недостатня готовність викладачів та студентів до роботи з цими засобами;

складність здійснення виховної складової освітнього процесу, спричинена обмеженістю особистої безпосередньої взаємодії викладача та студента;

можливі порушення авторського права;

відносна новизна електронної педагогіки зумовлює недостатню розробленість її наукового підґрунтя, застосовуваних у ній методик, брак вичерпної інформації про результативність способів реалізації тієї чи іншої її складової.

Зазначені перешкоди у створенні і становленні електронної освіти викликають відповідні проблеми, що потребують комплексного вирішення для ефективного функціонування та розвитку електронної педагогіки в Україні.

М. В. Ус, канд. юрид. наук, доц.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ»

Викладання цивільного права здійснюється шляхом читання студентам лекційного курсу, а також проведення практичних занять в академічних групах. Методично доцільно, щоб лекція, присвячена окремій темі програми, передувала відповідному практичному заняттю, яке має на меті прищепити студентам практичні навички юридичної роботи: грамотного тлумачення правових норм, їх правильного застосування в конкретних життєвих обставинах. Студенти повинні навчитися виділяти різні види цивільно-правових відносин, знаходити юридичні шляхи вирішення конфліктів, що виникають між суб'єктами, правові засоби захисту прав та інтересів учасників цивільно-правових відносин.

Окрім переліку питань, літератури, нормативних актів

та прикладів судової практики матеріали практичного заняття мають містити задачі-казуси, які під час підготовки до заняття студенти вирішують самостійно. Задачі слід складати таким чином, щоб в ході їх вирішення було зрозуміло, як у реальному житті працюють різні цивільно-правові конструкції, в яких випадках і яким чином варто застосовувати ті чи інші правові інструменти.

В залежності від складності теми і кількості задач, які пропонуються, рекомендується декілька варіантів проведення практичних занять.

По-перше, викладач за своїм вибором може запропонувати членам групи підготувати до наступного заняття рішення з 3, 4 задач.

По-друге, за кожною або за однією із задач можна розподілити між студентами підготовку аргументів на користь тієї чи іншої сторони цивільно-правового спору.

По-третє, здійснювати розв'язання задачі можливо у формі модельного судового процесу (ділової гри) із такою структурою емітованого судового засідання: а) промова команди позивачів, третіх осіб; б) промова команди відповідачів, третіх осіб; в) запитання сторін; г) запитання судді (суддів); д) репліки.

Казуси слід аналізувати докладно і обов'язково у письмовому вигляді. Рішення задач повинні бути мотивованими з посиланням на норми законів та інших правових актів, які підлягають застосуванню у даному випадку, з вказівкою на судову практику за аналогічними справами. Студенти мають самостійно формулювати запитання і надавати на них розгорнуті відповіді за суттю спору.

Під час аудиторної роботи студенти, обрані із числа бажаних чи призначені викладачем, оголошують свої висновки, які обговорюються всіма учасниками групи. У процесі дискусії пропонують власну юридичну оцінку тих фактів, які викладені в задачі, підтверджують або спростовують законність та обґрунтованість вердикту суду, якщо він наводиться в задачі. Викладачеві необхідно допомогти обрати найбільш ефективні та оптимальні цивільно-правові способи захисту порушених прав та інтересів учасників спору, умотивувати їх вимоги та заперечення.

Підсумки дискусії підбиваються педагогом.

Фабули задач можуть бути сформульовані таким чином, щоб допускати декілька варіантів вирішення і різне обґрунтування. В цих випадках наставник має зорієнтувати групу на пошук максимальної кількості можливих відповідей. Крім того, доцільно звертати увагу студентів на деякі процесуальні аспекти розв'язання казусів, щоб вони могли відчути тісний зв'язок матеріального і процесуального права.

На початку кожного практичного заняття деякий час доречно присвятити обговоренню теоретичних питань, сформульованих за темою заняття. На розсуд педагога всі теоретичні питання можуть з'ясуватися безпосередньо при розгляді задач.

Ф. А. Цесарський, канд. юрид. наук, доц.

ВИЩА ОСВІТА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

У світі актуалізується питання обмеженості та небезпеки його подальшого розвитку у вигляді суто економічного прогресу і зростання технічної потужності, хоча одночасно він все більше визначається рівнем культури, розуміння і мудрістю людини. Формування, моральне становлення людини відбувається вже не в традиційних рамках, коли соціальний статус батьків майже автоматично визначав як суспільну, так і духовну долю практично кожного. Прогресуючий розпад і силових, і ідеологічних структур традиціоналізму забезпечив певну свободу вибору свого майбутнього. У зв'язку із цим у подоланні кризи цивілізації, для вирішення глобальних проблем величезна роль має належати освіті.

Саме тому в умовах становлення інформаційного суспільства та суспільства знань з особливою гостротою постає питання щодо модернізації системи вищої освіти в напрямі її масовизації, децентралізації, безперервності. Потреба в безперервній освіті пов'язана з коротким «життєвим циклом» знань, навичок і професій у сучасній культурі. Постійні технологічні зміни перетворюють застосовані знання та набуті навички з блага на тягар і швидко зменшують корисність останніх, які нерідко втрачають свою застосовність і затребуваність за більш короткий час, ніж той, що вимагається на їх

здобуття і підтвердження університетським дипломом. У світі щорічно оновлюється 5 % теоретичних і 20 % професійних знань. Через те нині вищу освіту можна розглядати як інформаційний процес, що забезпечує важливі соціальні завдання макrorівня – інтеграцію та ідентифікацію соціуму і мікрорівня – формування повноцінної особистості, здатної активно діяти.

В умовах сьогодення соціальний інститут освіти як складна, відкрита, нерівноважна, нелінійна система починає швидко диференціюватися: з нього виділяються раніше існуючі інституційні практики – вища, безперервна, додаткова, віртуальна, дистанційна освіта тощо, які стають самостійними інститутами. Особливе місце серед них належить вищій освіті, яка при переході до нової соціокультурної реальності в 60–70-х рр. минулого сторіччя була названа основним.

Роль освіти зараз виявляється у такому:

стає дієвим засобом управління інформаційними потоками і гармонізації цих процесів. Вона встановлює доцільність вибору й використання інформації;

відіграє важливу роль позитивного і продуктивного орієнтування в інформаційному полі, дає змогу систематизувати знання за критеріями їх значущості та змісту. Освіта, інтегруючи знання й цінності, професіоналізм і культуру, надає можливість протистояти негативним впливам, ефективно оцінювати і відбирати відомості, визначати їх достовірність, тим самим полегшуючи працю;

сприяє виробництву знань, яке стає більш важливим, ніж матеріальне виробництво. Вони пропонують нові технології матеріальному виробництву і сприяють підвищенню його продуктивності. Інвестиції у виробництво знань мають значну віддачу, у зв'язку із чим виникає проблема управління знаннями як особливим видом інформації. Освіта – це умова і механізм управління знаннями;

формує соціальну та професійну компетентність, яка дозволяє оперувати знаннями в певних видах практики, навички роботи з інформацією;

є однією з важливих цінностей людства, що передбачає і потребу в інформації, і механізм її використання в житті та продуктивній діяльності особи.

Отже, функції вищої освіти розширюються і передбачають: підготовку фахівців до виходу на ринок праці, громадянина до активних дій у демократичному соціумі; вироблення здатності до самовдосконалення, збереження і поповнення бази знань. Визначальні напрями розвитку вищої освіти в умовах індустріального суспільства: масовизація, децентралізація її, розширення автономізації вишів, формування системи безперервної освіти протягом життя, посилення її недержавного сектору тощо.

Розділ II. ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЕТОСУ ВИКЛАДАЧА

Т. І. Бровченко, асист.

АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У формуванні особистості майбутнього фахівця, його світогляду, професійних якостей провідну роль відіграє викладач вищого навчального закладу (далі – ВНЗ). Викладач має бути як висококваліфікованим ученим, фахівцем, науковцем, так і вихователем.

Будь-яка педагогічна діяльність є емоційно напруженою. Умови такої діяльності у вищій школі мають свою специфіку, пов'язану з необхідністю читання лекцій для студентів, проведення практичних занять, керівництва самостійною та науково-дослідною діяльністю тощо. Читання лекцій вимагає умінь не тільки ознайомлювати студентів із даними конкретної науки, а й робити їх доступними, зрозумілими, цікавими, методично виваженими, а крім того, необхідно керувати увагою студентів, активізувати їх мислення, швидко реагувати на атмосферу в аудиторії, влучно відповідати на поставленні запитання та зауваження тощо.

Цілі педагогічної діяльності напівфункціональні, тому педагогічні завдання мають комплексний характер за самою

своєю природою. Вони не можуть бути вирішені тільки засобами педагогіки, психології або за допомогою методики викладання конкретних наук. Передбачається своєрідний синтез знань із різних галузей, який і повинен здійснювати педагог при створенні конкретних програм підготовки спеціалістів високого рівня і пізніше, коли викладач аналізує ступінь їх готовності до засвоєння знань, стимулює і активізує їх навчальну діяльність, проводить діагностику того, що засвоєно, та ін.

Основний зміст діяльності викладача полягає у виконанні певних функцій – навчальній, виховній, організаційній та дослідницькій. Ці функції проявляються в єдності, хоча у багатьох викладачів одна з функцій домінує. Найбільш характерним для викладача ВНЗ є поєднання викладацької та наукової діяльності. Дослідницька робота збагачує внутрішній світ викладача, розкриває його творчий потенціал, підвищує науковий рівень занять. Проте педагогічні цілі досить часто спонукають до глибокого узагальнення та систематизації матеріалу, до більш ретельного формулювання основних ідей та висновків і навіть висунення нових гіпотез.

Більшість науковців вважають педагогічну діяльність провідною у визначенні професійної майстерності викладача, проте у разі її поєднання з науковою та дослідницькою роботою.

Поєднання властивостей і якостей особистості викладача, що дає можливість у межах здійснення своєї професійної діяльності протягом тривалого часу виконувати її впевнено, самостійно, без емоційного напруження в різних, часто непередбачених умовах, з мінімальними помилками, називається професійною усталеністю викладача. Професійна усталеність у педагогічній діяльності не є природженою. Вона формується поступово і її рівень можна змінити шляхом свідомої та цілеспрямованої роботи.

Професіоналізм викладача вищої школи в педагогічній діяльності виражається у вмінні бачити і формулювати педагогічні задачі на підставі аналізу педагогічних ситуацій і знаходити оптимальні способи їх вирішення. Заздалегідь передбачити усі різноманітні ситуації, які вирішує викладач в процесі роботи зі студентами, неможливо. Приймати рішення доводиться кожен

раз у новій ситуації, своєрідній і мінливій. Тому однією з найважливіших характеристик педагогічної діяльності є її творчий характер. Як і в будь-якому виді творчої діяльності, в педагогічній – своєрідно поєднуються дії нормативні та евристичні. Для цього необхідні особливі здібності і тривалий період для їх становлення і розвитку в процесі педагогічної діяльності. Творча індивідуальність викладача – це найвища оцінка його діяльності і, як будь-яка творчість, тісно пов'язана з його особистістю.

Викладацька робота вимагає здатності оцінювання своєї праці у цілому, себе – як особистості, викладача, науковця, переходити до оцінки свого професіоналізму, результативності своєї діяльності, а це, у свою чергу, тісно пов'язано з рефлексією викладача. Професійна усталеність викладача вищої школи потребує більш докладного дослідження, але знання компонентів її структури та їх ознак відкриває шляхи для подальшого вдосконалення особистості викладача ВНЗ, оскільки саме професійна усталеність дозволяє втілювати як його педагогічний, так і науковий потенціал у педагогічну майстерність, професіоналізм, творчість.

Н. М. Баламутова, канд. пед. наук, доц.

ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Проблема вдосконалення підготовки фахівців у сфері фізичного виховання і спорту з кожним роком стає все більш актуальною.

Досліджуючи праці Н. Москаленко, бачимо, що система фізкультурної освіти пов'язана не тільки з набуттям знань, а й з опануванням руховими вміннями та навичками, які вимагають відповідної фізичної підготовки, і з умінням передати свій досвід учням.

Педагогічна діяльність розглядається як професійна активність учителя, в якій за допомогою різних засобів впливу на учнів реалізуються завдання навчання і виховання. У цілому праця педагога уявляється як особливий, багатогранний і багатоплановий

вид діяльності, пов'язаний із навчанням і вихованням, який обумовлюється рівнем спеціальних психолого-педагогічних знань і умінь, професійно-значущими особистісними якостями, здібностями, психофізіологічними можливостями викладача.

Орієнтуючись на освітній стандарт, можна виділити основні вимоги, які вважаються модельними характеристиками оволодіння знаннями, уміннями і навичками для використання у професійній діяльності. Однак у літературі широко обговорюється перехід від кваліфікаційної моделі до компетентнісної, тобто орієнтованої на сферу професійної діяльності.

Розвиваючи теорію компетентнісного підходу, Л. Куликова виділяє творчі види професійної діяльності педагога:

- прогностична, яка полягає у передбаченні та прогнозуванні результатів педагогічної діяльності та моделюванні педагогічного процесу;

- проектувальна і конструктивна – проектування та планування педагогічного процесу;

- організаторська – організація педагогічних дій учителя та учнів;

- комунікативна – полягає у побудові міжособистісної взаємодії і відносин, що дозволяють ефективно організовувати педагогічний процес;

- рефлексивна – дозволяє здійснити аналіз підсумків своєї педагогічної діяльності.

Формуючи модель фахівця з фізичної культури і спорту, Т. Фендель і С. Горбунова включають такі компетентності:

- ключові компетентності (інформаційна, комунікативна, соціально-правова, компетентність діяльності та самовдосконалення);

- загально-професійні компетентності (компетентність у проведенні моніторингу досягнень і проблем учнів, у проектуванні навчально-виховного процесу, організації, взаємодії з його учасниками, компетентність професійної самоосвіти);

- спеціальні компетентності (академічні та практичні).

Не відкидаючи компетентнісного підходу в професійній освіті, Е. Можасєв звертає увагу на особистість педагога як основну центральну фігуру педагогічного процесу. Характерними

рисами структури особистості фахівця є соціально значущі якості педагога, соціальні норми професії, ціннісні орієнтації, відносини, позиції, професійна здатність до навчання і професійний саморозвиток, соціальні риси професійного зростання та професійної діяльності.

Деякі автори у структурі особистості вчителя виділяють ще і такі: працьовитість, організаторські здібності, прагнення до постійного самовдосконалення, культура поведінки і зовнішній вигляд, здатність передбачення та прогнозування, управлінські якості, комунікативність, мовні вміння та навички, кмітливність, діловитість, суміщення особистих інтересів з інтересами суспільства, соціальна зрілість і активність.

Цікаві дані наводяться у дослідженні Т. Дічек про характеристики викладачів і тренерів з боку студентів: найбільш важливими якостями викладачів вони називають емоційний компонент особистості, який виражається у потребі неформальних, теплих відносин, уваги, підтримки, визнання студента як особистості, не менш значущою є і професійна компетентність викладача.

Отже, структура особистісного потенціалу педагога з фізичної культури включає до себе: духовність, освітній потенціал, рухову підготовленість, творчу активність, інтелектуальний потенціал, педагогічні здібності, загальну професійну культуру.

На нашу думку, в організації навчального процесу з фізичного виховання не можна орієнтуватись тільки на освітньо-кваліфікаційні характеристики викладачів. Необхідно розвивати гуманістичні підходи, які б сприяли розкриттю потенціалу особистості, підвищенню її компетентності, готовності до творчого підходу в цій сфері, що дозволить виходити за межі нормативної діяльності.

ВІДОБРАЖЕННЯ ОБРАЗУ ВИКЛАДАЧА У СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОРУ ОСОБИСТІСНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Значні перетворення у вітчизняному політичному, економічному та соціальному житті зумовили появу нових вимог до особистості викладача, якості та професійності його роботи, методів викладацької діяльності. А тому, оскільки багато в чому саме образ викладача, відтворений у свідомості студента, забезпечує успіх навчального та виховного процесів, він потребує переосмислення та детального дослідження.

Образ викладача як складний та комплексний елемент навчального процесу зазвичай розглядається у тісному взаємозв'язку із дослідженням його професійних здібностей, особистих якостей, особливостей педагогічної діяльності та спілкування тощо. Водночас лише нещодавно у педагогічній та психологічній науках почали приділяти увагу проблемі змісту та структури образу викладача у свідомості студентів та його вплив, співвідношення із «Я-образом» студента.

Як зазначає Н. В. Парнюк, образ викладача, – це цілісна сукупність життєвих та наукових уявлень про педагога, комплекс соціальних модусів, що формуються у свідомості людини та актуалізуються у процесі взаємодії з ним. Він є одним з найважливіших факторів, які впливають на ставлення не лише до педагога, але й навчального процесу загалом, що набуває особливого значення, оскільки система «викладач-студент» – є не одностороннього, а взаємного впливу.

Проте не слід забувати, що «лідуючим» суб'єктом у такого роду взаємовідносинах є саме викладач, особа якого, як свідчать численні дослідження, здійснює не тільки навчально-виховний вплив на студента, але значною мірою формує його рівень самосприйняття та самоусвідомлення, тим самим безпосередньо впливаючи на процес професійної підготовки та формування особистості майбутнього молодого спеціаліста.

Отже, основним завданням викладача вищого навчаль-

ного закладу (далі – ВНЗ) стає не проста передача професійних знань, формування певних навичок та вмінь, а «забезпечення відповідного належного рівня умов психолого-педагогічної підтримки та супроводу студента». У цьому контексті саме образ викладача, який формується (або ж «удосконалюється») у студента під час навчання, стає основним інструментом такої підтримки, який, однак, відрізняється надзвичайною складністю та динамізмом. Такі якості зумовлюються варіативністю його змісту, обумовленою специфікою навчально-виховного процесу у різних навчальних закладах (наукове спрямування ВНЗ; профільність / непрофільність дисциплін, що викладаються; курс навчання та ін.) та індивідуальними особливостями викладача і студента (вік, стать, віросповідання та ін.) тощо.

Теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень свідчить, що сприйняття студентами образу викладача відбувається поетапно шляхом послідовного процесу інтеграції його окремих складових, серед яких можна виділити перманентні та факультативні психологічні якості. До перманентних «патернів» зазвичай відносять розум, доброту, щирість, комунікабельність, чесність, об'єктивність. До факультативних – спостережливість, терплячість, вимогливість, почуття гумору, ввічливість тощо. Залежно від конкретного етапу навчання значення цих якостей для формування образу викладача може змінюватися. І чим вищим є етап – тим більшого значення набувають якості, що, насамперед, відображають професійну діяльність викладача.

Неабияке значення (а подеколи головне) для формування образу викладача мають емоції студента, які визначають емоційне забарвлення образу та формують його емоційно-мотиваційну складову. Саме завдячуючи емоційному забарвленню сприйняття образу викладача у свідомості студентів педагог асоціюється з такими характеристиками, як «хороший», «поганий», «злий», «улюблений», «звичайний», «добрий» тощо.

Таким чином, образ викладача формується через сприйняття студентами низки складових (факторів), які умовно поділяють на: діяльнісні, соціальні, вольові, емоційні, інтелектуальні, а також соціальний інтелект, педагогічне спілкування та пе-

дагогічну діяльність. Виходячи з різного пропорційного добору означених характеристик та враховуючи об'єктивні особливості навчально-виховного процесу, стає можливим встановлення умовно «ідеального» образу викладача у кожному окремому випадку, що має неабияке практичне значення для педагогічної практики і, серед іншого, формування критеріїв добору науково-педагогічних кадрів та оцінювання професійності й ефективності їхньої діяльності.

Так «ідеальний» викладач на початкових етапах формування образу у свідомості більшості студентів повинен бути перш за все чуйним та доступним, комунікабельним та терплячим, здатним ясно і чітко подавати навчальний матеріал, спостережливим і з гарним почуттям гумору. Такий набір вимог, вочевидь, можна пояснити очікуваннями студентів підтримки з боку викладача, який має стати, так би мовити, «провідником» на початкових етапах навчання. Авторитет викладача тут формується скоріше за все завдяки людським якостям, аніж знанням та професійним навичкам. На останніх курсах навчання ситуація кардинальним чином змінюється, і кваліфікованість, знання, професійні якості виходять на перший план.

Як бачимо, закономірним є те, що сформований образ викладача на початковому етапі навчання впливає на особистісне самовизначення студента, у той час як на завершальному етапі – безпосередньо на його професійне самовизначення. Таким чином, викладачам ВНЗ слід враховувати означені фактори під час підготовки до проведення лекційних та практичних занять заради успішного формування у студентів належного образу викладача і, як наслідок – підготовки висококваліфікованих молодих спеціалістів.

О. Ю. Булукув, канд. юрид. наук, доц.

КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття» як один із найважливіших напрямів реформування системи освіти визначає підготовку нового покоління педагогів,

які б творчо втілювали в реальну практику принципи гуманізації, гуманітаризації, демократизації, індивідуалізації та етнізації навчання. Вирішення цього завдання під силу лише педагогам, котрі мають високий рівень загальної і педагогічної культури.

Термін «культура» (від лат. culture – обробіток, розвиток, вирощування, розведення) за своїм значенням близький до таких педагогічних категорій, як «освіта», «виховання», «розвиток». На цю закономірність указує Х. Г. Гадамер, підкреслюючи, що сучасна освіта найтісніше пов'язана з поняттям культури і означає в кінцевому підсумку специфічний засіб перетворення природних задатків і цінностей. Нині все більшої актуальності набуває теза: «Від людини освіченої – до людини культури». Аналізуючи генезу поняття «культура», слід зазначити, що з далекої давнини воно стосувалося характеристики внутрішнього світу особистості. У цьому плані звертає на себе увагу глибокий за філософською сутністю відомий вислів Гофмільлера: «Душа культури – культура душі». За цим визначенням духовна культура особистості постає основним епіцентром культури суспільства. Так, П. М. Щербань, виокремлюючи головні компоненти духовної культури особистості, підкреслює значення національної самосвідомості та національної культури в її творенні.

Духовна культура особистості викладача формується під впливом різних культур, таких як: правова; політична; моральна; інтелектуальна; релігійна; комунікативна; родинно-побутова; художньо-етична; екологічна.

Український педагог-методист С. У. Гончаренко наголошує, що під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людини, а також рівень володіння якоюсь галуззю знань або діяльністю. У цьому розуміння поняття культури наближається до поняття професійної культури, тобто культури діяльності фахівця, що знаходить відбиток у його професійній діяльності, засобах і прийомах вирішення професійних завдань. Аналізуючи особливості педагогічної діяльності, С. С. Вітвицька звертає увагу на наступний логічний ланцюжок: духовна культура – професійна культура – педагогічна культура.

Слід, вочевидь, погодитись із думкою С. С. Вітвицької, що виділення педагогічної культури як однієї з найважливіших

складових суспільства зумовлене специфікою педагогічної діяльності викладача, вчителя, спрямованої на формування особистості, здатної у майбутньому відтворити і збагачувати культуру суспільства.

Нинішній викладач вищої школи має володіти високою загальною й педагогічною культурою, бути довершеним професіоналом. У будь-якій царині знань професіоналізм людини багато у чому залежить від рівня сформованості майстерності. Цей чинник має особливе значення у педагогічній діяльності. Педагогіка у вищій школі займає важливе місце у формуванні людини, її вдосконалення та довершеності.

Мистецтво викладача асоціюється, насамперед, з творчим проявом особистості, її духовною культурою. Мистецтво завжди зорієнтоване на творення. Так, К. Д. Ушинський з цього приводу писав, що наука лише вивчає те, що існує або існувало, а мистецтво прагне творити те, чого ще немає, і перед ним у майбутньому майорить мета й ідеал його творчості. Усе це більшою чи меншою мірою треба враховувати при визначенні майстерності мистецтва педагога. Педагогічна майстерність – це досконале, творче виконання педагогами своїх професійних функцій на рівні мистецтва, в результаті чого створюються оптимальні соціально-психологічні умови для становлення особистості вихованця, забезпечення його інтелектуального та морально-духовного розвитку. Педагогічну майстерність не можна пов'язувати лише з якимось особливим даром, ототожнювати з вродженими якостями. Адже вони не передаються за спадковістю. Людина через генно-хромосомну структуру отримує лише задатки, генотипні утворення, що слугують передумовою розвитку і формуванню певних якостей. До того ж педагогічна професія є масовою, і тут не можна покладатися на талант окремих індивідуальностей.

Культура особистості викладача вищого навчального закладу (далі – ВНЗ) включає до себе низку складових, серед яких головними є: морально-духовні якості; професійні знання; соціально-педагогічні якості, психолого-педагогічні вміння; педагогічна техніка.

Розглянемо детальніше складові культури викладача

вищої школи. Морально-духовні якості включають до себе: гуманістичну спрямованість; національну гідність; інтелігентність; життєві ідеали; совісність; чесність; правдивість; об'єктивність; толерантність. До професійних знань викладача можна віднести знання: навчального предмета; анатомії і фізіології людини; психології; педагогіки; методики навчання.

Соціально-педагогічні якості полягають в: організаторських здібностях; витримці; терпимості; принциповості й вимогливості; оптимізмі; чуйності; творчому складі мислення; увазі; тактовності.

Психолого-педагогічними уміньми є: конструктивні; комунікативні; дидактичні; перцептивні; сугестивні; пізнавальні; прикладні; володіння основами психотехніки.

Педагогічна техніка знаходить свій прояв у: зовнішності викладача; володінні ним мімікою, жестами, тілом; культурі мовлення; дотриманні темпу, ритму, стилю; культурі спілкування; дидактичних умінь; умінні керувати своїми почуттями.

Таким чином, сутність педагогічної культури викладача ВНЗ полягає у наявності в нього якостей сучасної, досвідченої людини, професійна підготовка якої дозволяє готувати спеціалістів у певній галузі знань для потреб суспільства.

О. О. Володіна, канд. юрид. наук, доц.

ВИКЛАДАЧ – ВЗІРЕЦЬ ОСОБИСТОЇ КУЛЬТУРИ

Успішність навчально-виховного процесу обумовлена великою кількістю факторів, кожен з яких є надзвичайно важливим, і тому нехтування будь-яким з них обов'язково призводить до непорозумінь і зниження його ефективності. Одним із основних, якщо не найбільш вагомим чинником, що забезпечує результативність процесу навчання, є безпосередньо сам педагог, який бере на себе роль вчителя і вихователя. Саме до особистості педагога ставляться ряд надзвичайно серйозних вимог. Серед них можна виділити головні, без виконання яких неможливо стати висококваліфікованим викладачем, та другорядні, які власне не є обов'язковими для педагога, але саме вони розкривають неповторність його особистості, яка в змозі навчати й

виховувати іншу особистість. Так, високий рівень культури особистості викладача вищої школи – одна з головних і постійних вимог, що стоїть поряд із наявністю спеціальних знань в окремо взятій галузі науки та ерудованістю в цілому.

Культура особистості є узагальненою системною характеристикою ступеня універсальності розвитку людини в її взаємодії з навколишнім світом і самою собою. Як полісистемне явище, вона є інтегративним показником якості, рівня соціальності, соціальної зрілості, активності людини. Тобто культура особистості – це ступінь духовно-практичної універсальності людини як суб'єкта соціокультурної творчості. Універсальність особистості розуміється як всебічність (єдність раціонального та емоційного в людині, а також її воля) та гармонійність її розвитку (саморозвитку) на основі реалізації у перетворюючій діяльності. Культура особистості виявляється через практично-духовну діяльність індивіда як якісно зрілий прояв його соціальності, що свідчить про міру засвоєння соціальних ролей, функцій і в цілому соціального досвіду. Це узгодженість елементів внутрішнього світу людини, що виражають спрямованість її діяльності та здатність здійснювати її різні види.

Вивчення різнопланових поглядів і думок дозволило виокремити у структурі культури особистості викладача чотири основні блоки: 1) спеціальні здібності й властивості педагогічної особистості: ділові якості (сумлінність, відповідальність, працьовитість, точність); рефлексивні якості (акуратність, самокритичність, ерудиція); комунікативні якості (уважність, чесність, надійність); емпатійні якості (гуманність, доброта, тактовність); 2) ідейно-моральні якості педагога: переконаність, принциповість, порядність; 3) професійно-етична поведінка викладача: особливий спосіб життя, прагнення до постійного самовдосконалення, розвиток особистості; 4) педагогічна майстерність: знання предмета (професійна компетентність, наукова кваліфікація); педагогічна технологія (техніка та експресія мовлення, ясність і логічність думок, виразність мимики); педагогічна творчість (творча уява, нестандартне мислення, потреба в пошуку нової інформації); педагогічний стиль (педагогічний такт та етика, уміння слухати і чути, педагогічна переконаність).

Вищим ступенем культури особистості викладача, її виявом у реальному житті є педагогічна майстерність, що становить синтез розвиненого психолого-педагогічного мислення, професійно-педагогічних знань, навичок, умінь і емоційно-вольових засобів виразності, які у взаємозв'язку з якостями особистості педагога дозволяють йому успішно вирішувати різноманітні навчально-виховні завдання. Специфіка педагогічного процесу, його структура та зміст стають спонукуваними причинами появи майстра, який реалізує на практиці функції розвитку, навчання і виховання людей.

Таким чином, культура особистості – це своєрідний індекс розвитку людського потенціалу в індивіді та його ціннісного гуманістичного спрямування.

Викладач є носієм спеціальності, гуманності, професіоналізму. Як носій гуманності викладач має з повагою ставитись до студента, насамперед, як до людини – вищої соціальної цінності. Він має бути прикладом, взірцем для наслідування в усьому – і у професійній підготовці, і у ставленні до колег та студентів, і щодо зовнішнього вигляду та особистих якостей. Головний обов'язок і завдання викладача – не тільки навчити студента вчитися та передати спеціальні знання з окремої навчальної дисципліни, а й намагатись виховувати особистість, індивідуальність студента. Крім того, одним із найважливіших завдань для викладача має бути постійна робота над собою, розширення та поглиблення рівня знань, кругозору, самовдосконалення, розвиток особистості тощо.

Професійні обов'язки викладача обумовлюються тими видами діяльності, які він має виконувати. Це навчальна (читання лекцій, проведення практичних, семінарських занять, приймання іспитів, заліків), науково-дослідницька (написання монографій, підручників, статей, тез доповідей, рецензування монографій, дисертацій, авторефератів тощо), навчально-методична (написання та підготовка конспектів лекцій, методичних матеріалів до практичних, семінарських занять, курсових робіт, складання екзаменаційних білетів, завдань для проведення модульного, тестового контролю тощо) та організаційно-виховна робота (участь у спеціалізованих вчених радах, органі-

зації та проведенні наукових конференцій, семінарів, студентських олімпіад, турнірів, позанавчальних культурно-спортивних заходів та ін.

С. В. Давиденко, канд. юрид. наук, доц.

КУЛЬТУРА ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ УКРАЇНИ

Професійно-педагогічне спілкування – це система прийомів органічної соціально-психологічної взаємодії педагога/викладача і студентів, змістом якої є обмін інформацією, взаємне пізнання, організація і стимулювання діяльності студентів, організація і корекція взаємовідносин у студентському колективі, обмін ролями, співпереживання і створення умов для самотвердження особистості студента. Педагогічне спілкування – це особливий вид творчості.

У професійному спілкуванні викладача можна виділити два взаємопов'язаних між собою компоненти: 1) загальні принципи (основа) спілкування, що закладаються самим характером суспільного ладу, наслідуванням цінностей минулого, в яких реалізується педагогічна діяльність викладача, єдина мета та задачі навчання і виховання; 2) його індивідуальні принципи (основа) спілкування, громадянська позиція, стиль спілкування – сукупність конкретних прийомів і засобів, які викладач доцільно, залежно від конкретних умов і можливостей навчання і виховання, реалізує у своїй діяльності на основі власних знань, професійного досвіду, здібностей і умінь.

Педагогічно грамотне спілкування знімає у студентів негативну емоційну напругу (страх, невпевненість) і має викликати бажання спільної діяльності. Оптимальне педагогічне спілкування – це спілкування, яке створює найкращі умови для розвитку мотивації студента, творчого характеру діяльності, формування його особистості, забезпечує сприятливий психологічний клімат, попереджує створення психологічних бар'єрів, дозволяє максимально використовувати у навчальному процесі особистісні та професійні якості викладача. Серед викладачів

можна виділити притаманні їм рівні спілкування: 1) примітивний – в основу ставлення до студента покладено примітивні правила і реакції поведінки – амбіції, самовдоволення тощо. Викладач демонструє свою зверхність. Студент для викладача виступає засобом досягнення мети; 2) маніпулятивний – взаємини зі студентом будуються на грі, суть якої полягає у бажанні будь-що виграти, використовуючи різні прийоми. Студент при цьому є об'єктом маніпуляції; він заляканий та інфантильний; 3) стандартизований – домінує формальна структура спілкування. Спостерігається слабка орієнтація на особистість; викладач дотримується стандартів етикету, але така поведінка є поверхневою і, не зачіпаючи особистісного рівня, реалізується на рівні масок. При цьому студент як самостійний «об'єкт» відчуває байдужість викладача поза «маскою» і фактично залишається об'єктом маніпуляції; 4) діловий – орієнтуючись на виконання спільної задачі, викладач бере до уваги особистісні характеристики студента лише в контексті ефективності діяльності. Викладач дотримується стандартів етикету, визнає за студентом право на самостійність.

Студент для викладача є значущим залежно від внеску у спільну діяльність. В особистому житті студент залишається самостійним; 5) особистісний – спілкування базується на глибокому інтересі до студента, визнанні самостійності його особистості. Викладач поважає студентів, його діяльність спрямована на розвиток їхньої духовності, особисте спілкування стає спілкуванням духовним. Студент довіряє викладачеві, викладач є авторитетом і найкращим посередником між ним і знаннями про навколишній світ, людей.

У зв'язку з цим набуття викладачем особистісного рівня спілкування є необхідною умовою високої культури взаємодії педагога і студента. Такий рівень потребує від викладача великої самовіддачі й притаманний лише тим педагогам, для яких їх професія є покликанням.

Обов'язковою нормою професійної поведінки викладача є дотримання педагогічної етики, прагнення формувати людські стосунки зі студентами і між ними. В основі моральної норми професійної поведінки викладача має бути повага до особисто-

сті студента і, водночас, максимальна вимогливість до нього. Професіоналізм спілкування передбачає його позитивну позицію стосовно студента. Відомо, що підвищення ефективності якості праці у всіх сферах виробництва залежить від мікроклімату в колективах, настрою кожної людини. У спілкуванні викладача зі студентами важливу роль відіграє психологічно активний стан або педагогічний оптимізм. Мажор викладача залежить від індивідуальних особливостей особистості, отже, набуває у кожному випадку своїх особистісних форм вираження. Ідея, однак, залишається незмінною: постійна бадьорість, готовність до активних дій, добрий настрій.

Безумовно, нормою професійної поведінки викладача є педагогічний такт. Це форма реалізації педагогічної моралі в діяльності педагога, в якій співпадають думка і дія. Такт – це завжди творчість, пошук і в чомусь неповторний вчинок; такт – це вміння орієнтуватися у будь-яких непередбачених ситуаціях. Зважаючи на викладене вище, констатуємо: педагогічний такт – це педагогічно грамотне спілкування в складних педагогічних ситуаціях, вміння знайти педагогічно доцільний і ефективний спосіб впливу; почуття міри, швидкість реакції, здатність швидко оцінювати ситуацію і знаходити оптимальне рішення; вміння керувати своїми почуттями, не втрачати самовладання, емоційна урівноваженість у поєднанні з високою принциповістю та вимогливістю, з чуйним людським ставленням до студента; критичність і самокритичність в оцінці своєї праці та роботи студентів, нетерпимість до шаблону, формалізму, застою думки в будь-якій сфері діяльності, до бюрократизму; бачення в студентах особистості й розвиток їх людської гідності. Педагогічний такт реалізується через мову.

Педагогічна діяльність – це ланцюг ситуацій і задач, у розв'язанні яких можна простежити таку послідовність: педагогічна задача – комунікативна задача – мовна задача. Слово – це основний інструмент педагогічної діяльності.

У професійній педагогічній діяльності викладача мова виконує наступні функції, а саме: забезпечення повноцінної презентації (передачі) знань, ефективної навчальної діяльності й продуктивних взаємин між викладачем і студентом.

Отже, професіоналізм знань, спілкування і самовдосконалення забезпечують розвиток цілісної системи – професіоналізму діяльності педагога. У педагогічній діяльності названі структурні елементи взаємопов'язані і взаємозумовлені. Відсутність одного з них у діяльності викладача вищого навчального закладу України свідчить про несформованість педагогічного професіоналізму.

А. В. Іванцова, *канд. юрид. наук, доц.*

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА

Поняття культури є надзвичайно широким, бо культурне охоплює соціальне в усіх його формах і протягом усієї історії існування людства. За свідченням німецького лінгвіста І. Нідермана, термін «культура» як самостійна лексична одиниця існує лише з XVIII ст. Раніше цей термін зустрічався тільки у словосполученнях на означення функції чогось: *cultura juris* (вироблення правил поведінки), *cultura scientiae* (здобуття знань, досвіду), *cultura literarum* (удосконалення мови) і т. п. У більшості лінгвістів не викликає сумніву те, що своїм походженням слово «культура» (лат. *cultura* – виховання, освіта, розвиток, шанування) зобов'язане латинським словам *colō, colēre* (вирощувати, обробляти землю, займатися землеробством). Отже, здавна під культурою розумілися всі ті зміни в навколишньому середовищі, які відбувалися під впливом людини, на відміну від змін, викликаних природними причинами.

З XVIII ст. термін «культура» почав застосовуватися щодо людей та їх творчої діяльності, він набув узагальненого значення і ним стали називати все створене людиною. При такому підході культуру можна розглядати як створену людиною «другу природу», як увесь створений людиною світ.

На думку О. Якуби, поняття культури означає якісну характеристику суспільства, виражає міру його прогресу, рівень досягнень, зв'язки та відносини. У найбільш загальному розумінні цього слова «культура» – це системна інтегративна якість суспільства, втілення досягнень в його розвиток.

Термін «культура» (від лат. culture – обробіток, вирощування, розведення) за своїм значенням близький до таких педагогічних категорій, як «освіта», «виховання», «розвиток». На цю закономірність вказує Х.Г. Гадамер в своїй роботі «Істина і метод»: «Нині освіта найтіснішим чином пов'язана з поняттям культури і означає в кінцевому підсумку специфічний засіб перетворення природних задатків і цінностей». Все більшої актуальності набуває теза: «Від людини освіченої – до людини культури». Аналізуючи генезу поняття «культура», слід зазначити, що з далекої давнини воно стосувалося характеристики внутрішнього особистості. У цьому плані звертає на себе увагу глибокий за філософською сутністю відомий вислів Гофмільера: «Душа культури – культура душі». За цим визначенням духовна культура особистості постає основним епіцентром культури суспільства. Так, П. М. Щербань, виокремлюючи головні компоненти духовної культури особистості, підкреслює значення національної самосвідомості та національної культури в її творенні.

Український педагог-методист С. У. Гончаренко підкреслює: «Водночас під культурою розуміють рівень освіченості, вихованості людини, а також рівень володіння якоюсь галуззю знань або діяльністю». У цьому розумінні поняття культури наближається до поняття професійної культури, культури діяльності фахівця, що знаходить відбиток у його професійній діяльності, засобах і прийомах вирішення професійних завдань. Аналізуючи особливості педагогічної діяльності, С. С. Вітвицька звертає увагу на наступний логічний ланцюжок: духовна культура – професійна культура – педагогічна культура.

Слід погодитись із думкою С. С. Вітвицької, яка підкреслює: «Виділення педагогічної культури, однієї з найважливіших складових суспільства, зумовлене специфікою педагогічної діяльності викладача, вчителя, спрямованої на формування особистості, здатної у майбутньому відтворювати і збагачувати культуру суспільства».

Відома російська дослідниця О. В. Бондаревська пропонує розглядати педагогічну культуру як частину загальнолюдської культури, що має своїм змістом світовий педагогічний досвід як зміну культурних епох і відповідних педагогічних ци-

вілізацій, як історію педагогічної науки і практики, як зміну освітніх парадигм. Особливістю педагогічної культури є те, що її об'єктом, метою і результатом є особистість, її освіта, виховання та розвиток. Це накладає особливий відбиток на педагогічну діяльність і вимагає спеціальних зусиль щодо формування культури цієї діяльності.

Педагогічна культура – складний соціально-педагогічний феномен, який слід розглядати як інтегровану єдність певних структурних компонентів особистості, що гармонійно поєднуються між собою: наукового світогляду і наукових знань, ерудиції, духовного багатства, особливих особистісних якостей (гуманізму, справедливості, вимогливої доброти, толерантності, тактовності, прагнення до самовдосконалення), культури педагогічного мислення, психолого-педагогічної і методичної підготовки, досконалого володіння педагогічною технікою, позитивного педагогічного іміджу, зовнішньої естетичної привабливості.

Отже, викладач вищого навчального закладу має досконало володіти педагогічною культурою, адже за висловом А. Дістервега, «як ніхто не може дати іншому того, що не має сам, так не може розвивати, виховувати і навчати той, хто сам не розвинений, не вихований, не освічений».

В. В. Кривобок, канд. юрид. наук, доц.

ПРОБЛЕМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ВИКЛАДАЧІВ

Додержання етичних принципів відіграє важливу роль у житті кожної людини. Особливо це має значення для науково-педагогічних працівників вищих юридичних навчальних закладів, оскільки їх професійна діяльність спрямована на підготовку й виховання юристів – майбутніх прокурорів, адвокатів, суддів, працівників правоохоронних органів. Соціальна значущість юридичної професії зумовлює необхідність дотримання ними у своїй практичній діяльності непорушних моральних принципів, які в їх свідомість покликані закласти педагоги ще під час навчання у виші.

Педагогічна етика розглядається як різновид професійної етики, тобто це встановлена корпоративними правилами модель належної поведінки викладачів у тих ситуаціях, які є поза межами нормативного регулювання, що має відповідати загальноприйнятим нормам моралі, а також кращим суспільним уявленням про навчальні заклади й їхніх працівників. Отже, педагогічній етиці притаманні загальні етичні принципи та ідеї про добро і зло, належне й неналежне, хороше й погане. Разом з тим педагогічна етика має певну специфіку, зумовлену особливостями суспільних відносин, що формуються у сфері вищої освіти. Так, фахівці обґрунтовано наголошують на тому, що від професіоналізму, моральної культури педагога, його доброти і вимогливості часто залежать характери і долі сотень і тисяч людей. Це свідчить про його особливу відповідальність за результати своєї діяльності [1, с. 27].

Педагогічна етика повинна враховувати не лише вимоги щодо поведінки конкретного викладача, а й той уплив, який він справляє на студентів, враховуючи, що останні, з одного боку, є у своїй більшості повнолітніми і самостійними людьми, а з другого – ще молоді й не мають усталених життєвих переконань. Тож в особі викладача вони повинні знаходити не тільки джерело знань і необхідної для навчання інформації, а й високий моральний авторитет. Як зауважують дослідники, роль викладача тут набуває нових важливих аспектів: він має дати студентам навички аналізу, систематизації і класифікації отриманої інформації, її світоглядної та аксіологічної оцінки тощо. Однак ефективне виконання цієї ролі вимагає від самого викладача глибоких знань філософії, чітких світоглядних позицій, певної ерудиції. Та це уявляється практично неможливим без його постійної наполегливої роботи над собою, без прагнення всебічно підвищувати свою кваліфікацію і педагогічну майстерність, загальну і професійну культуру, розширювати свій кругозір [2, с. 79]. Загалом викладач повинен мати належні моральні якості, а також викликати повагу у студентів і їх бажання наслідувати його позитивну поведінку.

Зважаючи на це, актуальним є питання про формування у викладача певної сукупності необхідних моральних якостей. У

цьому контексті у науковій юридичній літературі формулюється поняття етичної компетентності викладача, що включає до себе володіння глибокими знаннями в галузі педагогічної етики, певний набір моральних якостей, а також готовність до етично адекватної поведінки у випадках моральних колізій. Вона проявляється в принципах життя та професійній діяльності, психічних станах, діях, вчинках і якостях педагога, забезпечує вибір ним свідомої етичної поведінки згідно з професійно-педагогічними нормами [3, с. 69]. Разом з тим конкретний набір таких якостей має оформлюватися нормативно, що сприятиме їх належному сприйняттю і додержанню педагогічними працівниками.

Слід зазначити, що у нормативній регламентації цих питань наявні прогалини. Так, згідно з п. 3 ст. 58 Закону України «Про вищу освіту» науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники ВНЗ зобов'язані дотримуватися норм педагогічної етики, моралі, поважати гідність осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ), прищеплювати їм любов до України, виховувати їх у дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України та державних символів країни. Таким чином, дотримання педагогічної етики є одним із найголовніших обов'язків педагогічного складу ВНЗ. Законодавство не встановлює конкретної відповідальності за його недодержання, що являє собою істотну прогалину правового регулювання.

Відсутній і єдиний суб'єкт, на якого покладено контроль за додержанням педагогічними працівниками професійної етики. Так, Закон України «Про вищу освіту» передбачає утворення Комітету з питань етики у складі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство). Цей Комітет розглядає питання академічного плагіату і вносить відповідні подання до Національного агентства, а також виконує інші повноваження, покладені на нього Національним агентством (ч. 5 ст. 19 Закону України «Про вищу освіту»). Таким чином, сфера його компетенції є обмеженою і до неї не віднесено розгляд питань про дотримання викладачами вузів професійної етики з інших питань.

У цьому контексті слід звернути увагу на те, що моральні вимоги, які становлять зміст педагогічної етики, встанов-

люються корпоративними правилами, тобто такими, що розробляються в межах педагогічної спільноти або за активної участі її представників.

Як вбачається, стає актуальним розроблення й прийняття відповідного етичного кодексу педагогічних працівників, який має закріпити систему норм і правил поведінки та діяльності педагога, що базуються на гуманістичних засадах, загальнолюдських цінностях та принципах.

Питання створення такого кодексу неодноразово підіймалося у науковій педагогічній літературі, однак до цього часу не знайшло свого вирішення. Проблема полягає у тому, на яке коло суб'єктів відповідний кодекс має поширюватися: на всіх педагогічних працівників, чи їх окремих категорій. Адже, приміром, специфіка професійної діяльності педагога – вчителя загальної школи суттєво відрізняється від діяльності викладача ВНЗ. Є певні особливості у реалізації етичних норм і правил поведінки у різних навчальних закладах, особливо тих, що належать до відомчих, тощо. Тому розробити єдиний етичний кодекс, який мав би універсальне застосування до всіх педагогічних працівників, навряд чи можливо.

Більш перспективною уявляється розробка етичних кодексів на рівні окремих вишів, що цілком відповідатиме принципу автономії вузів і достатньо враховуватиме специфіку навчального процесу і підготовки у кожному із них. Це не виключає і можливості існування типового кодексу етики педагогічного працівника ВНЗ, який міг би бути розроблений і затверджений зусиллями Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

С п и с о к п о с и л а н ь

1. Назарова А. А. Етичні вимоги до педагогічних працівників // Зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту ім. Г. С. Сковороди «Право». 2011. Вип. 16. С. 68–75.

2. Пономарьов О. С. Морально-етичні аспекти професійної педагогічної діяльності // Наук. пр. Миколаїв. держ. гуманітар. ун-ту ім. Петра Могили. Сер.: Педагогіка. 2003. Т. 28. Вип. 15. С. 78–82.

3. Навчальний посібник з курсу «Професійна етика вищої освіти» для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи» / А. П. Алексеєнко, К. І. Карпенко, Л. О. Гончаренко, В. В. Дейнека. Харків: ХНМУ, 2015. 77 с.

О. І. Марочкін, асист.

ЕТИЗАЦІЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ

Етизація професійної юридичної діяльності в Україні спрямована на удосконалення її потужної ресурсної бази – людського потенціалу, адже забезпечення правозастосовної практики правоохоронними та іншими органами здійснюється завдяки їх кадрам, яким відповідно до вимог законодавства та стандартів професійної діяльності повинні мати високі особистісні якості. Опанування правознавства і правозастосування вимагає специфічної системи моралі, оскільки зовнішні прояви та кінцеві результати такої діяльності суттєво впливають на забезпечення прав і свобод людини, інтереси держави та суспільства, їх безпеку. Наприклад, Стандарти професійної діяльності, основні права та обов'язки прокурорів, прийняті Міжнародною асоціацією прокурорів (1999), зобов'язують прокурора поводитися згідно із законами, нормами етики, професійними правилами, завжди бути чесним і дбайливим, обстоювати інтереси суспільства та слугувати їм, поважати, захищати і підтримувати загальну концепцію прав і гідності людини.

Як відомо, характеристики особистості правозастосовців своєрідно проявляються у праві: вимоги, які до них висуваються, визначаються в законах, у тому числі й щодо наявності у таких осіб необхідних моральних якостей. Обов'язок їх дотримання міститься також у Присязі публічних службовців, правилах професійної етики, дисциплінарних статутах тощо.

У наш час непоодинокими є випадки недодержання правниками етичних норм, що зумовлено частково й недостатньою розробленістю концептуальних засад підготовки майбутніх правознавців, а це дуже прикро з огляду на засвоєння ними загальноєвропейських стандартів професії юриста, розвинення духов-

ності. Незважаючи на те, що ст. 1 Закону України «Про вищу освіту» (як і ст. 26 цього Закону) містить положення про те, що компонентом вищої освіти, а отже, й її якістю та компетентністю є, між іншим, й морально-етичні цінності, він не орієнтує її здобувачів на обов'язковість таких якостей.

На нашу думку, одним із шляхів втілення у життя зазначених положень може бути запровадження у вітчизняних вищих навчальних закладах юридичного профілю етичних кодексів студентів (т. зв. етизація освіти), чим будуть забезпечені спадкоємні, послідовні й системні соціально-психологічні засади формування етичної поведінки майбутніх юристів-правників. Певний досвід такої роботи накопичений у низці юридичних навчальних закладів зарубіжних країн з їх віковими традиціями. Так, у сфері регуляції студентської етики першість належить американським навчальним закладам. Зокрема, Центр академічної доброчесності, який об'єднує більш як двісті коледжів та університетів, визначає академічну чесність як вірність таким п'яти фундаментальним цінностям: гідності, довірі, повазі, чесності та відповідальності. Типовими їх порушеннями, які складають академічну нечесність, є: шахрайство, плагіат, фабрикування, здобуття переваги негідним чином, фальшування даних та офіційних документів тощо. За нечесну академічну поведінку загрожує застосування доволі суворих санкцій аж до тимчасового чи умовного позбавлення статусу студента, виключення з університету тощо.

Етичними кодексами багатьох країн передбачена наявність органів, які проводять нагляд за дотриманням етичних принципів. В них детально, на зразок юридичних процедур, врегульовані їх мета, юрисдикція, склад і порядок діяльності.

Корисним є досвід зарубіжних країн щодо окреслення моральних застережень, які містяться в етичних кодексах студентів-юристів. Вони повинні, перш за все, сформуватися у вітчизняному суспільстві й закріпитися в його свідомості. Необхідність морального вибору, перед яким все частіше постають працівники юридичних професій, потребує прискорення етизації правничого навчання в Україні, бо, як вважали римляни, що відкладається на потім, не виконується.

Ю. В. Мелякова, канд. філос. наук, доц.

КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА: ВИМОГИ, КРИТЕРІЇ, ЗНАЧИМІСТЬ

Сучасний вищий навчальний заклад (далі – ВНЗ) є повноцінним і автономним учасником динамічних синергійних процесів суспільно-політичного, правового, господарського та культурного характеру, що відбуваються у вітчизняному транзитивному суспільстві. Актуальна тенденція децентралізації системи вищої освіти відповідним чином відбивається на статусі й функціях викладача ВНЗ, наділяє новим змістом поняття його академічної культури та академічної свободи, вимагає зміни критеріїв оцінки культури особистості викладача.

Особливо нагальною проблемою культури особистості педагога уявляється для викладацького складу юридичних вишів, адже саме його представники формують громадську й правову свідомість співробітників правоохоронних структур, юстиції, прокуратури, місцевого самоврядування та законотворчих органів. Їм належить одна із провідних ролей у справі розвитку правової культури соціуму, поширення правових цінностей і їх теоретичного обґрунтування. Юрист-освітянин закладає у свідомість майбутніх правознавців фундаментальні поняття права, що потім визначатиме професійність і моральність їх поведінки.

Культура особистості викладача має досить складну структуру. До її елементів, як вважає більшість теоретиків, належать: загальний інтелектуальний рівень, професіоналізм, морально-етичне обличчя та психологічний портрет педагога. Останнім часом у зв'язку із закріпленням у вищій школі ринкових принципів конкурентного середовища професійний успіх наставника залежить від його особистої конкурентоспроможності на ринку освітянських послуг, а тому вирішальну роль у боротьбі за студентське визнання можуть відігравати не стільки науковий потенціал або професійні навички й досвід педагога, скільки його психоемоційні якості чи взагалі випадкові фактори особистісного характеру. Це потребує дуже ретельного й вимог-

ливого ставлення до культури особистості викладача адміністрації та свідомого підходу самого педагога.

Таким чином, стратегія дебіюрократизації системи управління вищої освіти, її децентралізації та лібералізації, що є своєчасною, вимагає нових стандартів інституціональних та особистісних якостей викладацького складу ВНЗ. Утилітарна схема обумовленості науково-просвітницьких пропозицій з боку професорсько-викладацького контингенту попитом студентської аудиторії, а також інші явища комерціалізації ВНЗ викликають очевидну залежність науковця-викладача, яка називається його «академічною свободою», адже зараз не індивідуальна духовність визначає професійну статусність академічного фахівця, а оптимальна відповідність його «товару» ситуації, що склалася на ринку відносно попиту, пропозиції, рівня цін, становища основних конкурентів і т.п. Відповідно, головним критерієм культури особистості викладача, на жаль, виступає тепер кон'юнктура ринку науково-просвітницьких послуг.

М. Г. Моторигіна, канд. юрид. наук, асист.

ПРОФЕСІЙНІ ОBOB'ЯЗКИ ВИКЛАДАЧА

Діяльність викладача має високу соціальну значущість і займає одне із центральних місць у державотворенні, формуванні національної свідомості молоді та духовної культури українського суспільства.

Відповідно до ст. 58 Закону України «Про вищу освіту» науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники вищого навчального закладу (далі – ВНЗ) зобов'язані: 1) забезпечувати викладання на високому науково-теоретичному і методичному рівні навчальних дисциплін відповідної освітньої програми за спеціальністю, провадити наукову діяльність (для науково-педагогічних працівників); 2) підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, наукову кваліфікацію (для науково-педагогічних працівників); 3) дотримуватися норм педагогічної етики, моралі, поважати гідність осіб, які навчаються у ВНЗ, прищеплювати їм любов до України, виховувати їх у душі укра-

їнського патріотизму і поваги до Конституції України та державних символів України; 4) розвивати в осіб, які навчаються у ВНЗ, самостійність, ініціативу, творчі здібності; 5) дотримуватися статуту ВНЗ, законів, інших нормативно-правових актів.

Для якісного викладання важливим є не тільки глибоке і свідоме опанування своєї дисципліни, а й вміння працювати з навчальним матеріалом: зробити його зрозумілим для студента, навчити пов'язувати відомості з різних предметів з метою набуття системних знань; вивчення кожного студента і усього колективу для виявлення їх реальних можливостей щодо формування самоконтролю й саморегуляції. Для досягнення цього необхідним є аналіз власного педагогічного досвіду та досвіду інших викладачів, узагальнення його і перенесення ефективних форм, методів і прийомів у практику, самоосвіта та самовиховання.

Під самоосвітою розуміємо оволодіння найновішими досягненнями психолого-педагогічної науки, накопичення передового педагогічного досвіду, аналіз своєї діяльності та дій колег і на цій основі реконструювання навчально-виховної інформації і організацію власних пошуків через самовиховання, тобто особистісне зростання (перебудова особистісних якостей, установок, цінностей, моральних орієнтацій, потреб, інтересів, мотивів поведінки). Сучасний викладач має формувати наукове мислення, розвивати внутрішню потребу у постійному самодосконаленні упродовж усього життя.

З метою підвищення педагогічної майстерності у виші використовують різноманітні форми методичної роботи: а) науково-практичні конференції викладачів, б) загальні конференції педагогічних працівників вищої школи, де розглядається стан навчального процесу у ВНЗ, на факультетах, а також намічаються перспективи розвитку фахових спеціальностей; в) засідання вченої ради закладу, на яких детально аналізують рівень професійної підготовки студентів, ситуацію щодо навчально-виховної роботи на факультетах, обговорюють та затверджують подальший план роботи ВНЗ за окремими проблемами (наприклад, науково-дослідна робота студентів, методична робота з викладачами та ін.), а також вивчають досвід роботи кафедр, факультетів щодо впровадження нових технологій на-

вчання студентів; г) методичні семінари; д) засідання кафедр, на яких розбирають результати роботи викладачів щодо вдосконалення навчально-виховної роботи зі студентами; ж) інструктивно-методичні наради, які проводяться деканами факультетів; з) самоосвіту; е) індивідуальні та групові консультації із завідувачами кафедр та викладачами з реалізації управлінських функцій або для надання конкретної методичної допомоги кафедрам з питань планування роботи, визначення змісту, форм наукової, організаційно-методичної роботи.

Для викладача також є важливим дотримання норм педагогічної етики, тобто всіх основних моральних понять, серед яких: професійний обов'язок, справедливість, честь і авторитет. Головними ціннісними орієнтирами педагога, які зумовлюють його поведінку в професійній діяльності й ставлення до навколишнього світу, є: увага до людини й поважання її гідності; прийняття її такою, якою вона є; визнання різноплановості й неповторності її особистості, права на самовизначення тією мірою, якою це не створює загрозу їй або тим, хто її оточує, на реалізацію власних потенційних можливостей і помилку; неупереджене ставлення до людини; віра в людську здатність до змін, вдосконалення, розвитку; право особи на підтримку найближчим оточенням й суспільством.

Для розвинення в осіб, які навчаються у ВНЗ, самостійності, ініціативи, творчих здібностей викладачу необхідно викликати інтерес до процесу навчання та власних надбань, який має забезпечуватися наявністю пізнавальної мотивації, усвідомленим набуттям знань, що веде до перебудови психологічних процесів сприймання, пам'яті, мислення, уяви. Як відомо, формуванню пізнавальних мотивів сприяють усі засоби вдосконалення навчального процесу: оновлення змісту навчальних курсів, модернізація структури знань, налагодження міжпредметних зв'язків, удосконалення методів навчання, розширення самостійної роботи студентів. При цьому зміст навчальних курсів повинен виходити за межі загальноприйнятих програм, визначатися більшим рівнем узагальненості, враховувати інтереси студентів, стиль і темп засвоєння ними знання.

Отже, у сучасних реаліях для виконання своїх

обов'язків наставнику необхідно не тільки постійно підвищувати рівень знань, професійну майстерність, самовдосконалюватися, розвивати морально-гуманістичні якості (доброта, справедливість, терпимість, порядність, відповідальність, честь, гідність тощо), а й підтримувати інтерес у студентів до процесу навчання та результату їх праці.

М. Ю. Покальчук, *канд. юрид. наук, асист.*

ВИКЛАДАЧ ЯК НОСІЙ СОЦІАЛЬНОСТІ, ГУМАННОСТІ, ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

Усвідомлення того, що сучасна якісна освіта є одним із головних ресурсів розвитку соціуму, породжує необхідність змін у ній. При цьому ключовою фігурою, завдяки плідній праці якої в усі часи набувалася освіта і розумілася її доцільність, був учитель, викладач, оцінка професійної діяльності якого в умовах сьогодення висувається на перший план.

Для загального добра суспільства педагог має не тільки навчати аудиторію основ наук, а й сприяти формуванню високomorальної особистості, яка має етичну культуру, відповідний світогляд, запити, інтереси, вирізняється творчим підходом до життя.

Педагогічна майстерність складається з багатьох компонентів, але практика показує, що глибинного знання своєї дисципліни і мистецтва виховного впливу на студента замало.

Очевидним є той факт, що освітня компетентність викладача передбачає наявність у нього системи знань з провідної дисципліни і суміжних галузей (це особливо актуально при читанні дисциплін, які є комплексними), вмінь застосовувати наявний багаж знань на практиці.

Видатний український педагог К. Д. Ушинський писав: «Найголовнішою дорогою людського виховання є переконання, а на переконання можна діяти тільки переконанням. Всяка програма викладання, метод виховання, які добрі вони не були б, що не перейшли в переконання вихователя, залишаться мертвою буквою, що не має ніякої сили насправді. Найпильніший контроль у цій справі не допоможе. Вихователь ніколи не може

бути сліпим виконавцем інструкції: не зігріта теплотою його особистого переконання, вона не матиме ніякої сили». І тільки беручи за основу такий погляд на свої обов'язки, повинен діяти справжній викладач.

Як підказує досвід, студент, відвідуючи лекції, практичні заняття, сприймає не лише той матеріал, який стосується конкретної навчальної дисципліни, а й убирає в себе будь-яку інформацію. Мова йде про те, що під час навчального процесу він перебуває в постійному контакті з наставником, звертаючи увагу на його зовнішній вигляд, манеру викладу, життєвий досвід, спосіб життя, політичні й релігійні погляди та багато іншого. Кожен педагог незалежно від фаху є вихователем. Він виховує не тільки завдяки розкриттю змісту свого навчального предмета, а й ставленням до справи, власним світоглядом, манерами поведінки і навіть зовнішністю. Для студента він – зразок культурної людини. Кожна позитивна риса викладача (справедливість, ерудованість, доброзичливість, почуття гумору тощо) підмічається слухачами і викликає бажання наслідувати. Привабливий, популярний викладач, навіть не усвідомлюючи цього, є прикладом для молоді. Обов'язком його є не донесення до слухача «сухого матеріалу», а заволодіння увагою аудиторії і переконання в обранні правильного шляху пізнання.

У процесі становлення особистості педагога досить важливу роль відіграють такі його якості, як соціальність, гуманність та професіоналізм.

Соціальність полягає в усвідомленні того, що він є частиною суспільства, його членом. Причому вказана властивість передбачає також розуміння того, що він разом із студентом є членами одного соціального простору, зокрема навчального, виконуючи при цьому різні функції.

Гуманність знаходить свій прояв у ставленні до особистості, яка розвивається, як до вищої цінності на землі, втіленні цього в конкретних діях і вчинках. Гуманні стосунки між учасниками освітнього процесу складаються з інтересу до особистості, співчуття і допомоги, поваги до думки та специфіки розвитку, з високої вимогливості до навчальної діяльності, турботи про становлення внутрішнього світу особистості. Студенти

спочатку наслідують це несвідомо, а потім поступово набувають досвіду гуманного ставлення до людей.

У той же час гуманізм не є абсолютизованим усепрощенням і примиренням з недосконалістю людини. Викладач повинен ставити перед слухачем посилені і доступно сформульовані вимоги з метою його подальшого розвитку, тобто здійснювати вплив гуманістичного, а не авторитарного характеру.

І, нарешті, професіоналізм як обов'язкова якість справжнього викладача – це вміння мислити і діяти компетентно. Наявність цієї риси передбачає, що викладач має набір фахових якостей особистості наставника, які відповідають вимогам спеціальності; опанував необхідні засоби, що забезпечують не тільки педагогічний вплив на вихованців, а й взаємодію, співробітництво і співтворчість з ним. Крім того, компетентність означає бути вченим у галузі науки, що пропонується студентам, тобто мова йде не лише про досконале володіння своїм предметом, а й про самостійне проведення дослідження конкретної наукової проблеми, збагачення навчального курсу новими теоретичними висновками й науковими положеннями, участь у роботі наукових конференцій і семінарів, публікацію статей і монографій тощо.

Тож, як бачимо, викладач – це скоріше не професія, а покликання, оскільки потребує титанічних зусиль щодо удосконалення своєї особистості. Справжній фахівець повинен відповідати дуже багатьом вимогам і працювати над собою протягом усього життя.

В. С. Політанський, канд. юрид. наук, асист.

ІДЕАЛ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Діяльність педагога вищої школи надзвичайно складна і багатоаспектна. Суспільство завжди розглядає цю професію як покликання, а отже, висуває до нього моральні й етичні вимоги. Викладач третього тисячоліття повинен не просто адаптуватися до стрімких соціальних, економічних, ідеологічних змін, а й уміти аналізувати сучасні процеси і прогнозувати їх розвиток,

ураховувати такі складові якісної освіти: 1) освітнє середовище (має бути здоровим, безпечним, забезпеченим ресурсами й сприятливими умовами); 2) зміст освіти, який відображено у відповідних навчальних програмах і матеріалах, що допомагають суб'єктам навчання опанувати базові знання, набути вмінь і навичок; 3) навчально-виховний процес, спрямований на розвиток і формування особистості; 4) результати, які стосуються знань, умінь, особистісної позиції й пов'язані з національними завданнями в галузі освіти.

Сучасний наставник має бути не тільки компетентним фахівцем з високою науковою і діловою кваліфікацією, виконавською дисципліною та духовно багатою особистістю, що несе моральну відповідальність за свою навчальну і виховну діяльність, а й комунікабельною людиною з відмінною культурою спілкування, вмінням вести діалог, дискутувати, забезпечувати позитивну моральну й емоційну атмосферу в педагогічній взаємодії.

Викладач-професіонал зобов'язаний не тільки сам демонструвати цю культуру, а й уміло та ненав'язливо прищеплювати її студентам, делікатно, але в той же час системно, послідовно і наполегливо виправляючи їх мовленнєві хиби і недоречності. Йому дуже важливо висловлювати свою думку влучно, ясно і просто. Саме тут доцільним є вираз Шопенгауера: «Хто ясно думає, той ясно висловлюється».

Не менш важливою якістю, притаманною ідеальному викладачу вищої школи, є такт. Саме він є формою реалізації педагогічної моралі в діяльності, в якій співпадають думка і дія. Такт – це творчість, пошук і в чомусь неповторний вчинок, уміння орієнтуватися в будь-яких непередбачених ситуаціях. Сучасний викладач має прагнути ввібрати в себе якості ідеального педагога, постійно працювати над самовдосконаленням, спрямовувати свою навчально-виховну діяльність на зростання інтелектуального рівня нації, формувати нову генерацію свідомих громадян України. Саме такий фахівець відповідає суспільним запитам.

Крім того, від психологічних знань спеціаліста, рівня його професіоналізму, уміння організовувати особистісно орієнтоване спілкування залежить й успішність методики викла-

дання. Так, при структуруванні кожного окремого навчального заняття необхідно враховувати, протягом якого часу конкретні суб'єкти навчання можуть зберігати активність, слідкувати за переключенням їх уваги з одного виду діяльності на інший. Обізнаність наставника щодо соціально-психологічної закономірності гуртової роботи, особливості організації колективної діяльності й взаємодії індивідів у навчальній групі, соціально-психологічних детермінант групового впливу, а також уміння аналізувати міжособистісні відносини дозволяють йому значно підвищити ефективність навчання.

У той же час слід пам'ятати, що майстерність викладача проявляється, перш за все, в силі його дії на особистість окремого суб'єкта та навчальної групи в цілому. Результатом цього є позитивні особистісні перетворення майбутніх фахівців, що починаються із переміни мотивації. Саме мотивація є причиною активності особистості. У свою чергу, це сприяє збільшенню продуктивності її діяльності. Отже, тільки викладач, який досконало знає і любить як свою професію, так і тих, кого навчає, може прищепити своїм підопічним почуття професійної честі й викликати бажання набуття певного фаху.

Істиною є те, що майстерність викладача – це мистецтво, творчість. Комуś вона дається як природний дар, тобто від Бога, інші можуть її набути в результаті наполегливої щоденної праці, у тому числі й над самим собою.

В українських реаліях нагальною є потреба у формуванні прагнення у викладачів вищої школи до ідеалу Учителя як людини, яка, по-перше, відкрита світові, з повагою ставиться до культури різних народів і націлена на діалог з іншими культурами; по-друге, мобільна у своєму розвитку й праці, тобто здатна сприймати нове, системно мислити, розуміти взаємозв'язки і взаємозалежності суспільного прогресу; по-третє, професіонал своєї справи, якому притаманні персональна відповідальність за безперервне професійне вдосконалення, наукова обґрунтованість і творчий характер практичної діяльності, неперервна і системна освіта й фахова підготовка.

Таким чином, сучасний наставник повинен належним чином орієнтуватися в різноманітних аспектах науки, основи

якої він викладає, знати її можливості для вирішення соціально-економічних, виробничих і культурних завдань. Проте цього замало. Він має бути обізнаним у результатах нових досліджень, відкриттів і гіпотез. Надзвичайно важливо бачити близькі та дальні перспективи науки, яку він несе, володіти культурою науково-педагогічного мислення.

Крім того, необхідно пам'ятати про те, що викладач XXI століття – не тільки професія, суть якої полягає в трансляції знань, а й висока місія творення особистості. Ось чому надзвичайно важливим є безперервний загальний і фаховий розвиток викладача нового типу, якому мають бути притаманні: 1) висока громадянська відповідальність і соціальна активність; 2) любов до всіх без винятку членів навчальної групи; потреба й бажання віддати їм своє серце; 3) справжня інтелігентність, духовна культура, бажання і вміння працювати з іншими; 4) висока майстерність, інноваційний стиль науково-педагогічного мислення; готовність до створення нових цінностей і прийняття творчих рішень; 5) потреба в постійній самоосвіті й здатність професіонального становлення і самовдосконалення; б) фізичне і психічне здоров'я, працездатність.

Г. І. Приходько, *канд. пед. наук, доц.*

РІВНІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

В умовах реформування системи освіти України особлива роль належить ключовій фігурі педагогічного процесу – викладачу, викладачу-майстру, який на підставі наукового мислення, творчо-інноваційного гуманістичного стилю діяльності має забезпечити студентському колективу комфорт, а також прищепити кожному почуття впевненості в собі, інтерес до навчання, високу пізнавальну активність, закласти основи професійного росту та самовдосконалення людини протягом життя.

Отже, виникають питання: що ж таке педагогічна майстерність? Якого викладача можна назвати майстром?

Великий український педагог А. С. Макаренко вважав, що секрет майстерності міститься у знанні тонкощів педагогіч-

ного процесу, умінні його побудувати та привести до руху, тому оволодіння нею доступно кожному за умови постійної праці над собою, оскільки основою її формування є, насамперед, практичний досвід.

Зазначимо, що наставник, якому властиві високий професіоналізм, індивідуальний стиль роботи, творчий підхід, досягає відмінних результатів у своїй справі за рахунок знання психології студентів і вміння конструювання педагогічного процесу. Проте майстерність повинна проявлятися в діяльності, але не зводиться тільки до останньої. Її не можна обмежити тільки рівнем розвитку спеціальних умінь. Сутність її – в особистості викладача, його позиції, здатності проявляти творчу ініціативу, мати власну систему цінностей.

Майстерність – найвищий рівень педагогічних напрацювань, прояв творчої активності особистості викладача. Її становлення відбувається в декілька послідовних етапів (витоки, елементарний, базовий, досконалий, творчий).

Витоки майстерності – це комплекс рис особистості, завдяки наявності якого забезпечуються самоорганізація і високий рівень професійної діяльності на підставі рефлексії. Вона полягає у здатності та вмінні заглянути в себе, оцінити власні дії, відносини з людьми, пізнати свій внутрішній світ, себе, бачити і розуміти те, як до тебе ставляться інші, як розуміють. Педагог-майстер завжди звертає увагу на реакцію студентів, їх можливості і відповідно до цього вносить корективи в свою роботу.

Елементарний рівень майстерності характеризується наявністю тільки окремих професійно важливих якостей. На даному етапі викладач, як правило, спирається на досвід вчителів-майстрів, про який йому розповідали у процесі навчання у виші або читав у літературі, за яким спостерігав під час навчання або відкритих занять. Однак якщо він зупиняється тільки на етапі методичних прикладів, то перетворюється на інтерпретатора чужих ідей, механічно і часто бездумно повторюючи те, що йому відомо. Зазвичай на елементарному рівні викладач опанував свій предмет, але йому бракує направленості на розвиток студентів, техніки організації діалогу. При цьому продуктивність праці низька.

На базовому рівні викладач вже володіє основами педагогічної майстерності (гуманістичною спрямованістю), вміє побудувати відносини зі студентами та колегами на позитивній основі. Предмет викладання він засвоїв, а також методично правильно буде навчальний процес.

Досконалий рівень передбачає, що викладачу властиві чітка узгодженість дій, співробітництво через спілкування, планування й організація діяльності на тривалий проміжок часу з метою розвитку особистості, критичне ставлення до власного досвіду, самовизначення позитивних і негативних рис своєї педагогічної діяльності.

Творчий рівень – найвищий. Викладач ініціативно і творчо підходить до професійної діяльності, є генератором ідей, здатний відходити від традиційних схем, швидко вирішує проблемні ситуації. Його праця вирізняється оригінальністю прийомів взаємодії з опорою на рефлексію. Крім того, такий професіонал здатний бачити проблему у цілому, вміє зосередити увагу на головному. На даному етапі проявляється індивідуальний стиль діяльності.

Таким чином, педагогічна майстерність – сукупність певних якостей особистості, зумовлених психолого-педагогічною підготовкою, і здатність оптимально вирішувати поставлені завдання.

С п и с о к п о с и л а н ь

1. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посібник / за ред. В. І. Лозової. Харків : ОВС, 2010. С.390–414.
2. Приходько А. И., Щекина Н. Б. Основы педагогического мастерства: учебно-методическое пособие для студентов высших учебных заведений. Харьков: Издатель Шуст А. И., 2001. 88 с.

О. А. Стасевська, канд. філос. наук, доц.

ЕТИКА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ ОСВІТІ

У нинішньому суспільстві досить гостро постає питання про місце і роль етики в системі гуманітарної культури, яке актив-

но осмислюється як професійними філософами-етиками, так і звичайними людьми. Воно не є оригінальним, адже активно висвітлюється в працях вітчизняних і закордонних науковців та практиків. Питання необхідності етики як компонента культури, а відповідно й інноваційного розвитку освіти як її невід'ємної частини в сучасному світі тільки пояснюється, декларується як нагальне без масштабного практичного застосування.

Тож постановка цієї проблеми має декілька аспектів: по-перше, традиційне ставлення до етики як до базової освітянської складової в культурі; по-друге, сприймання етики як нормативної системи, провідного регулятора взаємовідносин у навчальному середовищі; по-третє, етика є навчальною дисципліною у вищій школі; по-четверте, визнання кризи освіти і культури в цілому як наслідку недостатньої етизації свідомості соціуму.

Напрями еволюції гуманітарної науки такі, що етичні знання стають чи не найважливішим елементом всієї стратегії вищої школи. Етика з академічної філософської дисципліни, що тяжіє до моралізаторства і повчальності, має перетворитися в найголовнішу галузь дослідження. З давніх часів вона розглядається саме як прикладна філософія, тобто як керівництво з практичної моральності, що вирішує найактуальніші проблеми життя у політиці, бізнесі, врегулюванні взаємин людини з природою, суспільством, світом і Всесвітом.

Етизація університетського простору абсолютно відповідає сьогоднішнім тенденціям розширення автономії університетів, лібералізації вищої освіти, а також всієї освітньої політики, частиною якої є зростання культури якості вищої освіти. Забезпечення якості вищої освіти потребує: вирішення організаційних проблем, вдосконалення нормативної бази, реалізації кадрової політики тощо. Формування та модернізація культури якості вищої освіти здійснюється у визначеному інституційному середовищі конкретними учасниками освітнього процесу, отже, її активне просування/гальмування залежить від їх моральної мотивації. Ефективність кадрової політики потребує дотримання таких вимог до фахівців вищої школи, як: професійна та моральна компетентність науково-дослідних й педагогічних працівників; здатність до універсального, творчого, соціально відпо-

відального мислення; участь у створенні методичного забезпечення навчального процесу; використання новітніх навчально-інформаційних технологій; вільне володіння іноземними мовами; спроможність працювати в умовах інституційної відкритості; академічна мобільність та ін. Все це передбачає належну етичну мотивацію та високий рівень загальноморальної культури як підґрунтя особистої відповідальності.

Формування культури якості освіти означає подолання жорсткого директування, що обмежує академічні свободи, захоочування ініціативи викладачів щодо їх саморозвитку та самовдосконалення. У цьому контексті етичні засади викладацької діяльності, моральні настанови педагогів є передумовою дієвості політики якості. Володіння інноваційними методиками і технологіями, додержання принципу партнерства у навчальному процесі, високий рівень мотивації зворотного зв'язку зі студентством як необхідна умова постійного підвищення професіоналізму та кваліфікації – це головні вимоги до педагогічного складу вищого навчального закладу.

Доцільно зробити акцент на ролі етичного фактору у подоланні корупції у вищій освіті як засобу посилення відповідальності наставників за якість освіти.

Неможливо не враховувати виховний потенціал університетського середовища, в якому відбувається становлення особистості, з усталеними ціннісними орієнтирами, ідеалами, моральними принципами, загальножиттєвими та професійними настановами. Фахівець, який має надсучасні знання та навички, без стійких етичних засад не може повноцінно реалізувати себе на благо суспільства. Становлення його поза етикою – культурна і освітня утопія, оскільки істинні знання невід'ємні від доброчесності, як невід'ємні добро та істина. Втім можна констатувати, що намітилась тенденція на прагматичне, спеціалізовано-утилітарне ставлення до вищої освіти, зведення університетської освіти до «натаскування» в професійній сфері та «непомітного» ігнорування етичної складової.

Наріжним каменем реформування і модернізації університетської освіти є постать викладача, тому і розв'язання стратегічних інноваційних завдань необхідно починати з духовно-

моральної культури педагогічного складу. Поведінкові етичні стандарти наставників мають пріоритетне значення: поєднання професійної майстерності, сумлінного виконання обов'язків, поважливого ставлення до студента, неухильного виконання правових засад вищої школи, неприпустимість корумпованої поведінки тощо.

Висновок очевидний – нейтральної етично університетської освіти бути не може. Наголошення на професіоналізації та спеціалізації університетської освіти (що абсолютизується в інформаційному, техногенному суспільстві) може призвести до руйнації цілісності особистості. Соціально-культурна мета модернізації вищої освіти в Україні, на наш погляд, полягає в тому, щоб надати освіті як інституту культури високого етичного статусу.

О. І. Тищенко, канд. юрид. наук, доц.

СКЛАДОВІ ОСОБИСТІСНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА

Сучасний наставник повинен володіти високою педагогічною культурою та викладацькою майстерністю, що є рушійною силою впровадження гуманістичного, особистісно орієнтованого підходів у вишах. Лише в культурному середовищі можуть зрости фахівці, здатні творчо мислити, створювати інтелектуальні цінності, яких завжди потребує вища школа і суспільство в цілому. Традиційно виокремлюють такі складові педагогічної культури: ерудиція, наукові знання і світогляд; комунікативна культура; психолого-педагогічна і методична підготовка, педагогічна майстерність; персональні якості (духовне багатство, гуманізм, справедливість, толерантність, відкритість, оптимізм, прагнення до самовдосконалення); розвинуте професійно-педагогічне мислення, фахова компетентність; педагогічна техніка (як сукупність прийомів володіння собою і прийомів впливу на інших вербальними і невербальними засобами).

Педагогічна культура є специфічним індивідуальним утворенням, діалектичною інтегрованою єдністю педагогічних цінностей, між якими існують певні зв'язки і відношення, що формуються, реалізуються і вдосконалюються в різноманітних

видах професійно-педагогічної діяльності й спілкування, визначаючи характер і рівень останніх. Індивідуальність викладача виявляється в його духовній культурі, що є досить стійким підґрунтям, гуманістичній спрямованості його справи. Педагогічна культура викладача діалектично пов'язана з усіма елементами особистісної культури: моральною, естетичною, розумовою, правовою, політичною, екологічною та ін., оскільки вона є інтегральним показником інших видів культур, їх складником і водночас містить їх.

Праця наставника складна та багатогранна, спирається на емоційну сферу, багатство його духовного світу, педагогічний досвід, що складається із професійно-педагогічних знань і практично засвоєних навичок й умінь. У структурі досвіду виділяють три рівні: загальнокультурний, індивідуальний, професійний.

Системотворчим компонентом педагогічної культури є педагогічна творчість. Продуктивна викладацька діяльність – не усталений алгоритм дій, а постійний пошук найкращих рішень педагогічних завдань, експеримент, що вимагає певних здібностей і майстерності, демонстрації творчого ставлення до професії.

Педагогічна техніка – це система добре відпрацьованих професійних навичок і вмінь (інтелектуальних, поведінкових, комунікативних), завдяки яким викладач-професіонал виконує необхідну роботу ефективно, витрачаючи на це оптимальну кількість часу й зусиль. Її складають вміння викладача: а) керувати своєю поведінкою; б) впливати на людину та колектив.

Таким чином, спираючись на культурологічні дослідження і враховуючи специфіку роботи викладача ВНЗ, різноманітність відносин і спілкування, визначено складові педагогічної культури, які тісно взаємопов'язані і утворюють цілісну систему. Можна стверджувати, що проявом моральної та інтелектуальної культури викладача вишу є його педагогічна творчість, професіоналізм, від рівня якого залежить якість підготовки фахівців у виші.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ОBOB'ЯЗОК ВИКЛАДАЧА

У сучасних реаліях усвідомлення необхідності виконання чинних законів стає важливим для кожної людини. Крім того, від обізнаності людини у сфері права багато в чому залежить її життєве самовизначення. Це пояснюється тим, що набуття знань під час правового виховання пов'язане з поглибленням розуміння дійсності й підвищенням інтересу до правових ідеалів демократичного суспільства. У процесі правового виховання закріплюється здатність орієнтуватися в складних конфліктних ситуаціях, а завдяки цілеспрямованості воно дає потужний поштовх розвитку правосвідомості.

При визначенні категорії «правове виховання» передусім слід акцентувати на тому, що його мета полягає у формуванні високого рівня соціальної правосвідомості, глибокої поваги до права, почуття відповідальності за беззаперечне виконання правових приписів, а саме правовиховання є необхідною умовою підвищення правової активності, правової культури суспільства, зокрема студентства, подальшого зміцнення законності й правопорядку.

Саме тому правове виховання на сучасному етапі державотворення в Україні має сприяти формуванню в свідомості студентської молоді як основної групи суспільства праворозуміння, заснованого на ідеях і цінностях природно-правової концепції. Це зумовлено, головним чином, тим, що вимоги й ідеали природного права, знайшовши відображення у правосвідомості, в її культурних кодах, набувають правового характеру і відповідно до нього виступають у вигляді правових ідей, вимог, прообразів юридичних норм. Адже, як відомо, жодні перетворення з метою покращення оточуючої реальності неможливі там, де ціннісні регулятори не стали елементом свідомості людини. Нині загальнолюдські цінності через право оформлюються як загальноцивілізаційні стандарти, що інтегрують держави, народи, соціальні групи в єдине ціле –

людство. Природні і невідчужувані права людини стали загальнообов'язковими стандартами поведінки як для окремої особистості, так і для держави.

Викладач, постійно поповнюючи і поглиблюючи знання студентів щодо принципів і практики виховання демократичної громадянськості, виконує важливу справу – здійснення та забезпечення сталого характеру ефективного виховання в правовій сфері.

Процес виховання, у тому числі правового, триває упродовж всього життя людини. Накопичення нових і зміцнення набутих знань, зміна поглядів і звичок відбуваються постійно – різні життєві обставини, значна частина з яких може мати юридичне значення, вимагають від людини щоразу нових способів оцінки, реагування, пошуку необхідних моделей поведінки. Виховання здійснюється й у процесі взаємодії особистості в різноманітних відносно автономних сферах життєдіяльності – це: освіта, яка включає систематичне навчання та самоосвіту; організація соціального досвіду людини, яка здійснюється завдяки участі в формалізованих та неформалізованих об'єднаннях (у першу чергу в долученні до діяльності інститутів громадянського суспільства); індивідуальна допомога з боку інших осіб у набутті певних знань, навичок для задоволення потреб власних та інших людей.

Компонентами правового виховання студентської молоді можна вважати формування правосвідомості (опанування правовими знаннями; вироблення позитивного ставлення до правових норм; переконаність як основа соціальної справедливості й захищеності кожної особи) й набуття досвіду правомірної поведінки. Викладачі мають зосередити увагу студентів на самовихованні (шляхом ознайомлення з юридичною літературою, офіційними юридичними текстами, прийнятими на міжнародному і національному рівнях, відвідання відкритих лекцій з правової проблематики та інших заходів тощо); виховання поваги до права в сім'ї (пояснення елементарних правил поведінки в повсякденних юридично значущих ситуаціях – правила дорожнього руху, купівля-продаж товарів повсякденного вжитку, дарування, користування чужими речами, початкові знання

про організацію управління суспільними справами, проведення виборів, функціонування органів державної влади тощо).

Викладання юридичних дисциплін у загальноосвітніх закладах має базовий характер. Серед завдань: ознайомлення з найбільш важливими юридичними поняттями, сприяння формуванню у дітей таких фундаментальних цінностей, як права та свободи людини і громадянина, демократія, активна громадянська позиція та ін.; вироблення в учнів уміння використовувати правові знання для реалізації і захисту своїх прав, свобод та законних інтересів; вибір моделі поведінки у повсякденних життєвих ситуаціях, орієнтуючись на вимоги права; сформування навички правомірної поведінки; юридична підготовка в професійно-технічних і ВНЗ неюридичного профілю, в тому числі поширення поряд із загальними і спеціальними знаннями у сфері права, безпосередньо пов'язаних із майбутньою професією.

Дослідження правового виховання дозволяє глибше зрозуміти природу самого права, закономірності його впливу на свідомість і поведінку учасників суспільних відносин, а також характер зумовленості змісту права пануючими в суспільстві уявленнями про справедливість, свободу, гуманізм та інші правові цінності, що великою мірою формуються завдяки правовому вихованню.

А. С. Чиркін, асист.

КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Культура особистості викладача – це єдність педагогічних і моральних цінностей, зокрема, цінностей-цілей і цінностей-мотивів, цінностей-знань, технологічних цінностей, цінностей-властивостей, цінностей-відношень. Вони є свого роду осями координат, на основі яких і викреслюється модель педагогічної культури і за допомогою цього можна спрямовувати і коригувати у соціальному, духовному, професійному, особистісному просторі діяльність учителя, його професіоналізм. Крім того, визначити культуру викладача можна як сукупність мораль-

но-духовних якостей особистості, спеціальних знань, умінь і навичок, особливостей поведінки, що проявляється у творчій самореалізації в різноманітних видах професійно-педагогічної діяльності, спрямованій на опанування, створення педагогічних цінностей і технологій, які сприяють ефективному розв'язанню завдань всебічно гармонійного розвитку вихованців, формуванню їх компетентності. Культура наставника складається з таких компонентів: аксіологічного, технологічного, особистісно-творчого. Аксіологічний охоплює комплекс педагогічних настанов, якими особа оволодіває упродовж усього життя: ідеї, концепції, знання, вміння та ін. Технологічний включає методи, прийоми, засоби фаховості, спроможність здійснювати певні педагогічні операції. Особистісно-творчий передбачає готовність до реалізації себе на рівні творчості, мистецтва.

Формування педагогічної культури особистості є досить складним і тривалим процесом. У результаті взаємодії різних чинників виникають рушійні сили, які стимулюють творчу діяльність викладача у напрямі становлення його як знавця своєї справи. Це проявляється, передусім, у підвищенні розумової активності, пробудженні духовних сил, пошуках нових технологій, методів, прийомів і засобів. Звісно, вказане дозволяє успішно, на рівні мистецтва вирішувати ті численні завдання, що ставить суспільство. Крім того, педагогічна культура є складним соціальним утворенням, тому важливо усвідомити її сутність, виокремити провідні елементи-цінності в її структурі. Педагогічні цінності – це певні норми, які регламентують фахову діяльність викладача, вирізняються цілісністю характеру, виступають як пізнавально-діяльнісна система. Вони об'єктивні, оскільки формуються історично в науці як складники переконань у вигляді ідей, концепцій, теорій, закономірностей, постулатів, аксіом та ін. У процесі набуття і застосування знань особа пізнає, усвідомлює означені цінності, певним чином присвоює їх і транслює в конкретні дії. Варто мати на увазі, що вони не є сталими величинами, а залежать від особливостей соціально-економічного розвитку суспільства, виступають відносно стійкими орієнтирами, з якими педагог співвідносить своє життя і працю. Поєднання загальнолюдських і національ-

них морально-духовних цінностей – добра, поваги, совісності, честі, справедливості, толерантності, національної гідності, демократизму, гуманізму – із педагогічними створює те підґрунтя, на якому розробляється і реалізується освітньо-виховна робота. Оволодіння ними є основою змісту професійної підготовки педагогічних працівників, зокрема й юридичного спрямування.

Унікальність педагогічної культури варто розглядати не лише з погляду її структурних компонентів, а й щодо функціональних зв'язків і відношень. Функції розкривають її процесуальний бік. Можна вказати на такі аспекти призначення: гносеологічний, гуманістичний, комунікативний, освітній та виховний. Ефективність педагогічної праці багато в чому залежить від того, які стосунки складаються між учасниками навчально-виховного процесу. Структура їх включає: управління і самоуправління, координацію і субординацію, дисципліну і самодисципліну, контроль і самоконтроль, обов'язок і право. Духовні стосунки між викладачем і студентом, майбутнім учителем, виконують подвійну функцію: з одного боку, це безпосередній вплив на волю і свідомість вихованця з метою сформуванню в нього очікувані моральні якості, з іншого – створення оптимальних соціальних і психолого-педагогічних умов для професійного становлення особистості. Ці відносини мають будуватися на засадах гуманізму і глибокої поваги до кожної особистості, бо повинна бути гармонія між духовними й інтелектуальними цінностями. Коли її немає, то в процесі навчання може з'явитися психологічний бар'єр у сприйнятті педагога, виникнути моральний конфлікт. У цьому контексті варто говорити про внутрішні морально-духовні сили особистості наставника, які притягували б до себе вихованців. Гуманістична функція означає орієнтацію на пріоритетний розвиток індивідуальності студента через конкретне освітнє середовище. Вона полягає як у виявленні, так і розвиненні пізнавальних, загальнокультурних, творчих інтересів підопічних.

Мета викладача – бути зразком людської досконалості. Він має постійно працювати не лише над збагаченням своїх професійних знань, а й над збільшенням, примноженням влас-

ного духовного капіталу. Для успішної роботи над самовихованням йому необхідно уявляти й усвідомлювати ідеал, який може бути обраний для наслідування; знати основні вимоги до етичних якостей педагога; бачити особливості своєї моральної поведінки у сфері педагогічної діяльності; виявляти дефіцит внутрішньої порожнечі, яка може стати на заваді виконанню фахових завдань; розуміти необхідність систематичної роботи над удосконаленням, збагаченням своїх соціально-психічних і моральних якостей; володіти науково обґрунтованими методами і засобами саморозвитку; формувати в собі почуття самокритичності, адекватності в оцінці певних дій.

О. А. Шумейко, канд. філол. наук, доц.

МОВЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА ЮРИДИЧНОГО ВИШУ

Концепція розвитку юридичної освіти в Україні передбачає підготовку висококваліфікованих кадрів, які мають правову і належну мовну культуру. Питання мовної культури було і залишається об'єктом наукової уваги в лінгвістиці. Так, у галузях державного управління й мовознавства науковці наголошували на необхідності визначення оптимальної мовленнєвої поведінки в певній ситуації, акцентували увагу на важливості її високого рівня в професійно-кваліфікаційній характеристиці особистості (викладача). Цей запит є досить актуальним і потребує глибокого дослідження для розумного, ефективного та лаконічного спілкування.

Мова має бути не тільки правильною, а й лексично багатою, синтаксично різноманітною. Знання її підвищує результативність навчання, праці, допомагає краще орієнтуватися у складній фаховій ситуації та взаємовідносинах, виконуючи свої функціональні обов'язки.

Культура мови – галузь мовознавства, що займається утвердженням (кодифікацією) усталеності на всіх рівнях: виробляє наукові критерії в оцінюванні явищ мови, виявляє тенденції розвитку її системи, проводить цілеспрямовану мовну політику,

сприяє втіленню норм на практиці, виконує регулятивну функцію, адже пропагує нормативність, забезпечує стабільність мови, хоча водночас живить та оновлює її. Викладач вищої школи повинен знатися на всіх її тонкощах, оскільки його майстерність передбачає дотримання лінгвістичних правил вимови, наголосу, слововживання і побудови висловлювань, точність, якість, чистоту, логічну стрункість, багатство і доречність говоріння, а також вимог мовленнєвого етикету.

Виділяють такі основні аспекти культури мовлення: нормативність (виконання усіх правил усної і писемної діяльності);

адекватність (точність, якість і зрозумілість висловлювань);

естетичність (використання експресивно-стилістичних засобів мови, які роблять мовлення багатим і виразним);

поліфункціональність (забезпечення застосування мови у різних сферах життєдіяльності).

Відмінний мовний рівень викладача означає, що останньому притаманні досконале володіння літературною мовою у процесі спілкування та мовленнєва довершеність, що певним чином залежить від його зорієнтованості на бездоганність і зразковість; а крім того, він є важливим показником загальної професійної культури, з якої починається кар'єрне зростання особистості. При цьому головними комунікативними ознаками (критеріями) є: правильність, змістовність, логічність, багатство, точність, виразність, доречність і доцільність, що тісно пов'язані між собою.

Мовна культура юриста як представника певної частини інтелектуальної еліти суспільства, який покликаний виконувати певну місію – надавати правову допомогу, вбачається в єдності таких компонентів: мотиваційного (мотиви, потреби, прагнення до ефективної комунікативної діяльності), пізнавального (сукупність науково-теоретичних знань фахового спілкування), діяльнісного (вміння зрозуміло, чітко, логічно, доречно висловлювати думку, будувати діалог тощо).

Згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнім спеціалістам-правникам важливо набути таких умінь: складати професійні тексти та укладати документи з до-

триманням норм сучасної української літературної мови; за допомогою відповідних методів вербального спілкування готувати публічні виступи; застосовувати певні форми ведення дискусії; працюючи з іншомовними фаховими текстами, використовуючи термінологічні двомовні словники, електронні словники, перекладати тексти українською мовою; проводити обговорення проблем загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру, що має на меті досягнення порозуміння; вести ділове листування, використовуючи фахові культурологічні та країнознавчі знання; виконувати аналітичне опрацювання іншомовних джерел з метою отримання інформації, необхідної для вирішення певних завдань професійної діяльності, тощо.

Безумовно, що якість мовного спілкування, сформованість комунікативних умінь є показниками рівня культурного розвитку і морального клімату суспільства в цілому. У час складних змін у соціальному і моральному житті країни, набуття права на українське мовлення зростає вага покоління, готового до проведення діалогів і дискусій, творчого підходу до вирішення нестандартних ситуацій у професійній сфері. Уважність до рідної мови, систематичне розширення інформаційного поля і зростання практичного обсягу знань з лінгвістики (читання наукових статей, фахових газет і журналів, постійне користування спеціальними енциклопедичними і термінологічними словниками), позитивна мотивація на оволодіння нормами української літературної мови, жанрами функціональних стилів, вироблення умінь свідомо й відповідально ставитися до слова, власної вимови, письмової культури, удосконалення практики публічних виступів з фахової тематики на наукових конференціях, вияв активної позиції стосовно покращення мовлення особистості – усе це сприяє підвищенню культури майбутнього юриста.

Отже, майстерність володіння мовою є невід'ємною складовою культури особистості, яка для юриста має включати й правову, що є одночасно основою його професійної культури. Чим вища остання, тим якісніше він робить свою справу, тим відповідальніше ставиться до виконання обов'язків. Важливим елементом професіоналізму є своєчасне отримання повної, достовірної та об'єктивної інформації, що стосується чинної нор-

мативно-правової бази та юридичної практики, бо володіння нею для правника – це панування над ситуацією.

Отримання інформації є важливим, проте більш значущим є її надання іншим особам в процесі реалізації своїх повноважень, що можливе завдяки мові. Звісно, для цього потрібна належна культура мовлення як свідчення розвинутого інтелекту. Чим довершенішим буде мовний рівень правника, тим ефективніше він буде працювати, доводячи свою компетенцію. Основою мовленнєвої культури викладача є грамотність, тобто дотримання загальноприйнятих літературних норм у використанні лексичних, фонетичних, морфологічних, синтаксичних і стилістичних засобів мови. Робота над цим викликає повагу і, без сумніву, дає результати. Шляхів удосконалення безліч, а процес триває усе життя.

З М І С Т

Р о з д і л І. Технології та інтерактивні методи викладання

Берченко Г. В.	Перспективи впровадження дистанційного навчання.....	3
Євков А. М.	Стан та перспективи вищої юридичної освіти України у контексті розвитку високих технологій та ІТ-сфери.....	6
Каламайко А. Ю.	Використання інформаційних технологій при проведенні індивідуальних та контрольних робіт.....	9
Копиця Є. М.	Інформаційні технології в навчальному процесі: мультимедійні презентації як вид індивідуальної роботи студента.....	12
Малєєва Т. Є.	Організація самостійної роботи студентів з використанням інформаційних технологій..	14
Мясоедова С. В.	Переваги та недоліки електронної педагогіки.....	15
Світлична Г. О.	Дистанційне навчання як компонент інноваційного освітнього процесу в умовах модернізації вищої освіти в Україні.....	18
Сергєєва Г. А.	Електронне навчальне середовище у викладанні іноземних мов: переваги та проблеми.....	21
Таволжанський О. В.	Інноваційне теперішнє у парадигмі сучасного освітнього процесу.....	24
Пушняк О. В.	Електронна педагогіка: плюси та мінуси....	27
Ус М. В.	Методичні засади проведення практичних занять з дисципліни «Цивільне право України».....	29
Цесарський Ф. А.	Вища освіта в умовах інформаційного суспільства.....	31

Розділ II. Питання професійного етосу викладача

Бровченко Т. І.	Аналіз професійної діяльності викладача вищого навчального закладу.....	33
Баламутова Н. М.	Особливості та структура професійної діяльності викладача фізичного виховання...	35
Бенедик В. І.	Відображення образу викладача у свідомості студентів як фактору особистісного та професійного самовизначення.....	38
Булулуков О. Ю.	Культура особистості викладача та її складові.....	40
Володіна О. О.	Викладач – взірць особистої культури.....	43
Давиденко С. В.	Культура педагогічного спілкування викладача вищого навчального закладу України.....	46
Іванцова А. В.	Педагогічна культура викладача.....	49
Кривобок В. В.	Проблеми регламентації професійної етики викладачів.....	51
Марочкін О. І.	Етизація вищої юридичної освіти: деякі питання.....	55
Мелякова Ю. В.	Культура особистості викладача: вимоги, критерії, значимість.....	57
Моторигіна М. Г.	Професійні обов'язки викладача.....	58
Покальчук М. Ю.	Викладач як носій соціальності, гуманності, професіоналізму.....	61
Політанський В. С.	Ідеал сучасного викладача вищої школи.....	63
Приходько Г. І.	Рівні педагогічної майстерності.....	66
Стасевська О. А.	Етика в університетській освіті.....	68
Тищенко О. І.	Складові особистісної культури викладача.....	71
Тітомир О. С.	Правове виховання як головний професійний обов'язок викладача.....	73
Чиркін А. С.	Культура особистості викладача вищого навчального закладу.....	75
Шумейко О. А.	Мовлення як складова загальної культури викладача юридичного вишу.....	78

Наукове видання

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕТОС

*Тези доповідей та повідомлень учасників
XI конференції школи педагогічної майстерності
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Частина 2

За загальною редакцією В. В. Комарова

Відповідальний за випуск *В. М. Єрмолаєв*

Редактори: *В. В. АрнаUTOва,*
Л. М. Рибалко,
Л. В. Русанова

Комп'ютерна верстка: *Л. П. Лавриненко,*
А. В. Старжинська

Підп. до друку 14.11.2017. Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 5,3. Облік.-вид. арк. 3,9. Вид. № 538.
Тираж прим. Зам. № . Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.